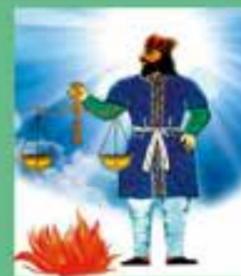

ТОҶИ САРИ ҶУМЛА ҲУНАРҶОСТ ИЛМ!

ИНСОН, ҲУҚУҚ ВА ОЗОДИҶОИ Ӯ АРЗИШИ ОЛӢ МЕБОШАНД

МИНБАРИ

ҲУҚУҚШИНОС

E-mail: law.tnu.tj@gmail.com

НАШРИЯИ ФАКУЛТЕТИ ҲУҚУҚШИНОСИИ ДМТ

****

№7-8 (107-108) 27-УМИ АПРЕЛИ СОЛИ 2019, ШАНБЕ

ДАР ИН ШУМОРА: >>

**ТАҶЛИЛИ РӮЗИ
БАЙНАЛМИЛАЛИИ
ОГОҶӢ АЗ ХАТАРИ
МИНАҶО**

с. 2

**ДОНИШҶӢИ
ФАКУЛТЕТ
– ҶОЛИБИ ОЗМУН**

с. 3

**ҶИМОЯИ
РИСОЛАҶОИ
ИЛМӢ**

с. 4

**АМАЛИШАВИИ
СИЁСАТИ
ДАВЛАТИИ
ҶАВОНОН**

с. 7

**КАФЕДРАИ ҲУҚУҚИ
КОНСТИТУТСИОНӢ
ВА ТАШАККУЛИ
ИЛМИ
ДАВЛАТШИНОСӢ**

с. 8-9

**НАЗАРИ
ҚОНУНИ ҶИНОЯТӢ
НИСБАТ БА
НОБОЛИҶОН**

с. 11

**МАЗМУН ВА
МОҶИЯТИ ПРИНСИПҶОИ
МУРОФИАВИИ
ҶИНОЯТӢ**

с. 14

Илм меҳвари асосии рушди ҳар як кишвар мебошад ва олимони захираи бузурги зеҳнии ҷомеа маҳсуб меёбанд.

Ояндаи мамлакат аз фаъолияти омӯзгор ва рушди илму маориф вобастагии зиёд дорад... Танҳо миллати босавод метавонад насли соҳибмаърифату донишманд ва кадрҳои арзандаи давронро ба воя расонад, пеш равад ва дар ҷомеаи мутамаддин мақоми арзандаи худро пайдо намояд.

Илм дар шароити муосир нақши калидӣ дошта, ба рушду таракқиёти давлат мусоидат менамояд.

Асри XXI даврони рушди илму технология буда, таълиму тарбияи дурусти фарзандон, аз худ кардан ва дар ҳамаи самтҳои зиндагӣ қорӣ намудани навигарии илму техника ва технологияҳои муосир, ташаккули неруи солимӣ созандаи ҷомеа шартҳои асосии рушди босуботи иқтисодӣ ва баланд бардоштани сатҳи сифати зиндагии аҳолии кишвар мебошад.

Эмомалӣ РАҶМОН

Муассис:
факултети
ҳуқуқшиносии ДМТ
www.law.tnu.tj

Сармуҳаррир:
**Эмомалӣ
МИРАЛӢ**
law.tnu.tj@gmail.com

Муовини сармуҳаррир:
Ҳамза БОБОХОНЗОДА

Муҳаррир:
Некӯз САФАРЗОДА
Тарроҳ:
Акмал ШАРИПОВ

ҲАЙАТИ ТАҲРИРИЯ:
Раҳмон Д.С.
номзади илмҳои ҳуқуқшиносии, дотсент, декани факултети ҳуқуқшиносии;
Сафарзода Б.А.
профессори кафедраи ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқшиносии муқрисиавӣ;
Маҳмудов И.Т.
мудир кафедраи ҳуқуқи судӣ ва назорати прокурорӣ;
Абдуллоев П.С.
муовини декан оид ба илм ва робитаҳои байналмилалӣ;
Сулаймонов Ф.С.
дотсенти кафедраи ҳуқуқи байналмилалӣ;

ҲАЙАТИ МУШОВАРА:
Ватанзода М.М.
ёрдамчи Президенти ҶТ оид ба масъалаҳои ҳуқуқӣ;
Саид Нуриддин Саид
вазир маориф ва илми ҶТ, узви вобастаи АИ ҶТ;
Имомзода М.С.
ректори ДМТ, академики АИ ҶТ;
Тоҷиров Ф.Т.
академики АИ ҶТ;
Маҳмудзода М.А.
раиси Суди Конституционии ҶТ, академики АИ ҶТ;
Насриддинзода Э.С.
профессори кафедраи назария ва таърихи давлат ва ҳуқуқ, узви вобастаи АИ ҶТ;
Раҳимзода М.З.
профессори кафедраи ҳуқуқи соҳибкорӣ ва тиҷорат, узви вобастаи АИ ҶТ;
Диноршоев М.
академики АИ ҶТ.

ШАРТҲОИ ҚАБУЛИ МАВОД:
Дастнавис қабул карда намешавад.
Мавод бояд бо ҳуруфи Times New Roman Tj 14 ҳуруфчинӣ шуда бошад.
Рӯнома на ба ҳама андешаи муаллифони мувофиқ аст ва ақриди мухталифро ба хотири риояи чандандешӣ ба таъби мерасонад.

Рӯнома дар Вазорати фарҳанги ҶТ тахти №0336/рз аз 18-уми март соли 2016 ба қайд гирифта шудааст.
Нишонии идора: ш. Душанбе
Буни Ҳисорак, Шаҳраки Донишҷӯён, факултети ҳуқуқшиносии ДМТ.
Телефон: 907-67-20-20, 939-25-98-28. Теъод: 1000
Навбатдори шумора:
Миралӣ СОБИР

ТАҶЛИЛИ РӮЗИ БАЙНАЛМИЛАЛИИ ОГОҲӢ АЗ ХАТАРИ МИНАҲО

Факултети ҳуқуқшиносии ДМТ дар баргузор намудани ҳама гуна чорабиниҳои муҳими сатҳи ҷумҳуриявӣ нақши назаррас дорад. Ҳар сол дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо ташаббуси муассисаи давлатии “Маркази миллии Тоҷикистон оид ба масъалаҳои минаҳо” ва лоиҳаи БР СММ оид ба Дастгирии Барномаи амалиёти зидди минаҳои Тоҷикистон санаи 4 апрел – Рӯзи байналмилалӣ огоҳӣ аз хатари минаҳо ва кӯмак ба амалиёти зидди минаҳо чашн гирифта мешавад. Бахшида ба ин рӯз санаи 4-уми апрели соли ҷорӣ бо иштироки намоёндогони Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, ташкилотҳои СММ, ташкилотҳои байналмилалӣ, аз он ҷумла Дафтари барномаҳои Созмони амният ва ҳамкорӣ дар Аврупо, Иттиҳоди Аврупо, ташкилотҳои Кӯмаки Мардуми Норвегия, Фонди швейтсарӣ оид ба безаргардонии башардӯстонаи минаҳо, намоёндогони Кумитаи Байналмилалӣ Салиби Сурх дар Тоҷикистон, намоёндогони сафоратҳои кишварҳои ИМА, Фаронса, Олмон, Британияи Кабир, Афғонистон, Чопон, инчунин дигар ташкилотҳои ғайридавлатии миллии дар факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон чорабиниҳои сатҳи баланд баргузор карда шуд. Имсол 4 апрел – Рӯзи байнал-

милалӣ огоҳӣ аз хатари минаҳо ва кӯмак ба амалиёти зидди минаҳо, бо паёми Котиби генералии СММ зери шиори “Замини бехатар” гузаронида мешавад. Мақсади баргузори ин чорабинӣ баланд бардоштани дараҷаи воқифӣ оид ба проблемаҳои минаҳо дар тамоми ҷаҳон буда, даъват менамояд, ки ин масъала дар сатҳи умумиҷаҳонӣ дастгирӣ карда шавад.

Тоҷикистон дар давраи низоъҳои дохилии мусаллаҳонаи солҳои 1992-1997 бо минаҳо ва

ти нотаркидаи ҷангӣ, инчунин хатари боқимондаи муҳимоти хушавӣ низ вучуд дорад, гарчанде ҷойгиршавӣ ва сатҳи олуғӣ бо онҳо ҳоло ҳам номуайян мебошад. Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 апрели соли 2000 дар қатори 163 кишвари ҷаҳон узви Конвенсияи СММ оид ба манъи истифода, захирасозӣ, истехсол ва таҳвили минаҳои зидди пиёдагард ва нобудсозии онҳо мебошад.

Мувофиқи иттилооти мавҷуда аз соли 1992 то инҷониб, 872 нафар ҷабрдидагони минаҳо ва

21,1 км² ё ба ибораи дигар зиёда аз 2100 гектар замин аз минаҳо ва муҳимоти нотаркида тоза карда шуда, 69 226 адад минаҳои зидди пиёдагард, 120 минаҳои зидди танкӣ, 21 168 адад лавозимоти нотаркидаи ҷангӣ ва миқдори зиёди боқимондаҳои муҳимоти хушавӣ ошкор ва нобуд карда шудаанд. Масоҳати бо минаҳо ва муҳимоти нотаркида олуға 10,1 км²-ро ташкил медиҳад. Барои таълиқи дастгирии амалиёти зидди минаҳо ва таъмини паёмҳои бехатар ба омма иттилооти дахлдор ба таври васеъ паҳн карда шудааст. Чун натиҷа, шумораи ҳодисаҳои тарқиши одамон дар минаҳо ва лавозимоти нотаркидаи ҷангӣ хеле коҳиш ёфт: аз 62 нафар дар соли 2000 то 2 нафар дар соли 2019.

Баргузор намудани чорабиниҳои мазкур имконият медиҳад, ки таваҷҷути табоули иттилоот ва намоиши ҳамфикрӣ бо ҷабрдидагон, таълиқи манъи минаҳои зидди пиёдагард ба роҳ монда шавад. Ин барои мувофиқи мақсад сафарбар намудани захираҳои ҷиҳати иҷрои ухдадорихо дар доираи Конвенсияи СММ оид ба манъи истифода, захирасозӣ, истехсол ва таҳвили минаҳои зидди пиёдагард ва нобудсозии онҳо шароит фароҳам меорад.

Таҳияи
Миралӣ СОБИР

лавозимоти нотаркидаи ҷангӣ олуға шудааст. Хатари минаҳо дар минтақаҳои наздисарҳадии Тоҷикистону Афғонистон қад-қадӣ сарҳадӣ Тоҷикистону Узбекистон вучуд дорад. Дар минтақаи марказӣ ба ғайр аз хатари минаҳо ва лавозимо-

муҳимоти нотаркида ба қайд гирифта шудаанд, ки аз онҳо 523 нафарашон маҷрӯҳ ва 349 ҳалок гашта, 28% онҳоро кӯдакон ташкил медиҳанд. Дар давоми солҳои 2004-2018 дар раванди фаъолиятҳои безаргардонии минаҳо дар Тоҷикистон масоҳати

ВОХӢРИИ СУДМАНД

Таърихи 22-юми апрели соли 2019 вохӯрии кормандони Вазорати корҳои дохилӣ бо доираи васеи устодону донишҷӯёни Донишгоҳи миллии Тоҷикистон сурат гирифт. Дар он ректори ДМТ, академик Имомзода М.С., намоёндогони ВКД генерал-майори милитсия Раҳимзода А.А. ва полковники милитсия Фаттозода А.А., ҳайати устодону кормандон ва донишҷӯёни донишгоҳ иштирок намуданд. Масъалаи асосии вохӯриро илмомӯзӣ ва донишандӯзии донишҷӯён ташкил медод.

Чорабиниҳои мазкур дар доираи нақша-чорабиниҳои яқояи Вазорати корҳои дохилӣ ва Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон амалӣ гардида, мақсад аз он пешгирии ҳодисаҳои номатлуб дар байни ҷавонон ва тарбияи донишҷӯён дар рӯҳияи ватандӯстӣ ва ифтихори миллии ба ҳисоб меравад.

Зимни вохӯрии мазкур оид ба талаботи Конунҳои ҶТ «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд», «Дар бораи маҳдуд намудани

истифодаи маҳсулоти тамоку», «Дар бораи озодии вичдон ва иттиҳодияҳои динӣ» ва дигар санаҳои меъёриву ҳуқуқӣ иброи андеша карда шуд.

Намоёндогони ВКД доир ба истифодаи телефонҳои мобилӣ ва бо нақлиётҳои хусусӣ омадан ба дарс ва дигар амалҳои ки бои-варда шуд, ки аз ҳар лаҳзаи донишҷӯӣ самаранок истифода намуда, баҳри азхуд намудани донишҳои замони муосир ва забонҳои хориҷӣ кӯшиш ба харҷ диҳанд.

Қайд намудан ба маврид аст, ки дар ҷамъномаи мазкур

як гурӯҳ устодону донишҷӯёни факултети ҳуқуқшиносии иштирок намуда, доир ба масъалаҳои мавҷуда иброи назар намуданд.

Дар фарҷом зикр гардид, ки баргузори ҷунин чорабиниҳо барои сайқал додани донишҳои ҳуқуқии донишҷӯён ва пешгирии онҳо аз ҳар гуна амалҳои ғайриқонунӣ таъсири амиқ гузошта, метавонад саҳми мусбати худро ба ҷаҳонбинии онҳо ва илму донишандӯзиашон гузорад.

Масъули саҳифа
Исмоил ШАРИФЗОДА

ҲИМОЯИ РИСОЛАҲОИ ИЛМӢ

Факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон чун даргоҳи бузурги илму маърифат дар омода намудани мутахассисони соҳибтаҷрибаву ватандӯст сахми боризро иҷро менамояд. Боиси хушнудӣ ва сарфарозист, ки солҳои охир устодони факултети ҳуқуқшиносӣ бо дарки масъулияти баланди касбӣ рисолаҳои илмӣ худро сарбаландона химоя намуда, ҳазинаи факултетро аз ҳисоби устодони унвондор бештар менамоянд.

Аз ҷумла, санаи 28-уми март соли 2019 ассистенти

кафедраи назария ва таърихи давлат ва ҳуқуқ Шарифзода Саъдӣ Шариф дар мавзӯи «Шаклҳои амалишавии функсияҳои давлати Тоҷикистон дар марҳилаи муосир» ва ассистенти кафедраи криминалистика ва экспертизаи судӣ Раҷабов Комрон Давлатович дар мавзӯи «Масъалаҳои ҳуқуқии ҷиноятӣ ва криминалистика мубориза бар зидди тамаъҷӯӣ» рисолаҳои илмиашонро дар Шӯрои диссертационии миллии назди факултети ҳуқуқшиносии

ДМТ сарбаландона дифоъ намуданд.

Инчунин, таърихи 12-уми апрели соли 2019 ассистенти кафедраи назария ва таърихи давлат ва ҳуқуқ Ибрагимов Далер Қаюмович дар мавзӯи «Функсияи иттилоотии давлат ва амалӣ намудани он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: масъалаҳои назария ва амалия» рисолаи илмиашро дар Шӯрои диссертационии миллии назди факултети ҳуқуқшиносии ДМТ бомуваффақият химоя намуд.

Боиси хушнудист, ки дар

баробари химояи рисолаҳои номзадӣ, инчунин рисолаҳои докторӣ низ саривақт химоя гардида, нуфуз ва манзалати факултети ҳуқуқшиносиро боз ҳам баланд мекунанд. Таърихи 25-уми апрели соли 2019 номзоди илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсенти кафедраи ҳуқуқи граждани Курбонов Қобилҷон Шарифбоевич рисолаи докториашро дар мавзӯи «Бовиҷдонӣ дар ҳуқуқи граждани» дар Шӯрои диссертационии миллии назди факултети ҳуқуқшиносии ДМТ сарба-

ландона дифоъ намуд.

Садорати факултети ҳуқуқшиносӣ, устодону кормандон ва донишҷӯёни ин даргоҳи муқаддас Шарифзода С.Ш., Раҷабов К.Д., Ибрагимов Д.Қ. ва Курбонов Қ.Ш.-ро бо ин дастовардашон самимона табрик намуда, ба онҳо тансихативу хушрӯзӣ, саодатмандию пирӯзӣ, бурдборихо беназирро дар ҷодаи илм ва ба хотири пешрафти Ватани азизамон таманно доранд!

Таҳияи
Некрӯз САФАРЗОДА

ДАРСИ КУШОД ДАР БИШКЕК

Факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон чун боргоҳи бузурги илму маърифат дар тарбия намудани мутахассисони соҳаҳои мухталиф сахми боризро иҷро менамояд. Бо шарофати ба даст овардани Истиклолияти давлатӣ ҳамкорихо Ҷумҳурии Тоҷикистон, махсусан дар соҳаи илм ва маориф бо давлатҳои дуру наздик раванг ёфта, дар ин замина таърихи таҷрибаи байниҳамдигарӣ ба роҳ монда шудааст.

Маврид ба зикр аст, ки ҳамкорихо устодони факултети ҳуқуқшиносии ДМТ бо донишгоҳу донишқадаҳои хориҷа дар сатҳи хуб қарор дошта, пайваста дар конференсияҳо, фестивалҳо ва ҷамъомадҳои илмӣ байниҳамдигарӣ иштирок менамоянд. Онҳо дар конференсияҳо ва фестивалҳои илмӣ сатҳи минтақавию байналмилалӣ иштирок намуда, масъалаҳои мубрами ҷомеаи инсониро мавриди баррасӣ қарор медиҳанд.

Таърихи 8-уми апрели соли 2019 мудири кафедраи ҳуқуқи конституционӣ, доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессор Диноршоҳ А.М. бо мақсади гузаронидани дarsi кушод ба донишҷӯёни Академияи хизмати давлатии Ҷумҳурии Қирғизистон ба академияи мазкур ташриф оварда, дар мавзӯи «Танзими байналмилалӣ ва минтақавию муҳоҷират» ба доираи васеи устодону донишҷӯёни Академия дarsi кушод барпо намуд. Иштирокчиён аз дarsi кушоди устоди факултети ҳуқуқшиносӣ ғизои хуби маънавӣ бардошта, ҳавасмандии худро ҷиҳати ҳамкорӣ бештари судманд иброд намуданд. Боиси таъқир аст, ки чунин таҷриба дар солҳои охир бештар ба назар мерасад, ки нуфуз ва манзали факултети ҳуқуқшиносӣ ва устодони соҳибтаҷрибаи онро бозгӯӣ менамояд.

Таҳияи
Эмомалӣ МИРАЛӢ

СЕМИНАРИ ИЛМӢ ДАР ФАКУЛТЕТ

Боиси хушнудӣ ва сарфарозист, ки дар факултети ҳуқуқшиносии ДМТ пайваста ҷорабинҳои гуногуни илмӣ баргузор мегарданд. Баргузор намудани чунин ҷорабинҳои илмӣ имконият фароҳам меорад, ки устодону донишҷӯён донишҳои худро тақдир дода, дар ғани гардонидани малакаи касбӣ худ сахм бигзоранд.

Таърихи 13-уми апрели соли 2019 бо ташаббуси кафедраи забонҳои хориҷӣ семинари илмӣ-методӣ дар мавзӯи «Истифодаи технологияи муосир дар раванди таълими забони хориҷӣ» гузаронида шуд.

Мизи мудаввар бо сухани ифтихории декани факултети ҳуқуқшиносӣ, номзоди илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсент Раҳмон Д.С. оғоз гардид. Мавсуф ҳузурӣ мубораки ҷамъи иштирокчиёнро ба кори мизи мудаввар хайрамақдам гуфта, ба кафедраи забонҳои хориҷӣ барои ташкил намудани чунин

як ҷорабинии илмӣ сатҳи баланд изхори сипос намуданд. Мавсуф аз мубрамияти омӯзиши забонҳои хориҷӣ ёдоварӣ намуда, аз устодони кафедра даъват ба амал оварданд, ки ҳангоми омӯзиши забонҳо ба донишҷӯён аз шароитҳои фароҳамовардаи факултет самаранок ва мақсаднок истифода намо-янд.

Сипас, мудири кафедраи забонҳои хориҷӣ, дотсент Назарова З.А. бо сухани муқаддимаӣ баромад намуда, доир ба нақш ва аҳамияти омӯ-

зиши забонҳои хориҷӣ тавасути технологияҳои муосир ибродии назар кард.

Баъдан кори семинари илмӣ-методӣ дар асоси барномаи омодагардида идома ёфта, дар он маърузаҳои устодони кафедра Ли Сю Шиа, Сафаров Ҳ.С., Ли Яо, Раҳмонзода Н.Д. ва дигарон шунида шуда, эшон пешниҳодҳои судманди худро доир ба мавзӯи омода намудани иброд доштанд.

Дар умум семинари мазкур муҳимтарин масъалаҳои ҳаёти ҳуқуқӣ ва забонии кишварро фаро гирифта, баҳри инкишофи минбаъдаи илми ҳуқуқшиносӣ мусоидат хоҳад намуд.

Зимни музокираҳо таърихи афкори судманди иштирокчиён сурат гирифт. Дар фарҷом изхори умед карда шуд, ки натиҷаҳои кори мизи мудаввар барои бештар намудани сатҳи забоншиносӣ донишҷӯён дар факултет нақши созгорро хоҳад гузошт.

Таҳияи
Азимҷон ҶУРАЕВ

(Продолжение, начало в предыдущих номерах)

ПРОБЛЕМЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ДИСЦИПЛИН ИСТОРИКО-ПРАВОВОГО ЦИКЛА

Если экзаменационные билеты по общей теории права содержат некоторый минимум вопросов из истории политических и правовых учений, то таковой по специальным дисциплинам (гражданское, уголовное право) вообще отсутствует. Тем самым студенты заранее благоговейно относятся к освобождению памяти от того, что изучали на первых курсах, как от излишнего груза знаний, а следовательно, от пользования в процессе уяснения природы юридических институтов историческим ключом правоупонимания. Поэтому на государственных экзаменах наиболее наглядно проявляется историко-правовое «недоразвитие» выпускников и связанное с ним «недоразвитие» общеюридическое. Отсюда-упрощенная трактовка сложных процессов правообразования сдающими экзамены, недооценка самостоятельного значения и творческой силы обычного права, возведение в степень аксиомы расхожей формулы: с образованием государства место юридического обычая заступает закон.

Забывается в этой связи и о том, что наше государственное право на протяжении целых восьми веков выступало в форме обычного права.

Из поля зрения большинства выпускников, таким образом, выпадает историческая жизнь права, дающая возможность конкретно проследить многовековое бытие обычного права, исторические моменты его противостояния закону, зафиксировать действие непреодолимой силы правоубеждения и правовой традиции, осознать важность участия общества в отправлении правосудия как гарантии защищенности личности. Изучение истории права утверждает в мысли, что всякая забота о благополучии человека, имеющая ценой ограничение его свободы, обезличенность, противоправна. Государственно-правовой аспект истории Отечества позволяет объективно оценить особенности его традиций, развеять миф о его бедности в этом отношении. Историческое изучение правовых явлений убеждает нас в том, что сила права не в принудительном характере его предписаний, а в осознании их обязательности, в понимании большинством людей невыгодности для себя и опасности схождения с правового пути.

Правовые порядки наших предков, продиктованные общественным правосознанием, были сориентированы на обеспечение правовой защиты тех, кто в ней прежде всего нуждается.

Именно таким и должно быть всякое право, призванное служить торжеству идеалов правды и справедливости, если даже взять уголовное право наших предков, то и здесь нетрудно убедиться в том, что оно в основном было нацелено на защиту естественных прав личности, а не интересов так называемых господствующих классов и даже государства.

Юридические институты в их историческом развитии наглядно убеждают нас в том, что субстанция права создается самой жизнью, потребностями человеческого общения, а не государством в лице его властных структур. Именно вековой практикой общения, а не усилиями законодателя сформированы такие институты, как послушество, свидетельство в суде двенадцати человек, обычай «как народов»

и др. Эти институты содержат в себе действенные механизмы защиты от неправосудия. К сожалению, авторами ряда учебников и учебных пособий правовые порядки прошлых веков продолжают рассматриваться под классовым углом зрения. Преодоление этой классовой предвзятости-одна из ключевых задач историко-правовой науки. В плане ее решения необходимо ориентировать (авторы учебников почему-то этим пренебрегают) студентов на обращение к трудам дореволюционных юристов, не страдавших, подобно нам, заикливостью на стереотипах классового подхода. Нашей учебно-методической литературе не хватает также нацеленности на уяснение общеюридических проблем на основе конкретно-исторического материала.

История высвечивает грани несовершенства права и закона. Упорное стояние многих современных юристов на позиции их отождествления - от неуяснения жестких реалий исторической действительности, являющей множество примеров грубого вторжения закона в сферу правды и справедливости. К явным антиподам права относятся акты законодательного прикрепления населения к земле, посадку, колхозу, предприятию, уголовная ответственность за распространение посредством печати о ком-либо правдивых сведений компрометирующего характера, принуждение к труду.

Наконец, уже никак не вписывается в правовое поле уголовное и уголовно-процессуальное законодательство сталинского режима, служившего надежной базой для проведения массовых репрессий. Посредством закона из сферы правового общения устранялись такие основополагающие принципы, как неприкосновенность личности, презумпция невиновности, неприданная более жестокому закону обратной силы. Игнорирование последнего имело место и в послесталинский период советской истории.

Исторический аспект исследования, институтов права и государства важен в плане решения стоящих перед современной юридической наукой теоретических и философско-правовых проблем, таких как соотношение права и нравственности, права и политики, а также проблемы определения места и значения принуждения в системе признаков и отличительных особенностей права и т.д.

История убеждает нас в том, что сила права-в постоянстве законодательных установлений.

История приобщает нас и к пониманию того, что в процессе формирования политических и правовых систем совокупно участвует широкий круг событий, обстоятельств, объективных и субъективных факторов, что последним принадлежит в этом процессе отнюдь не определяющая роль.

Историческим изучением права наряду с научным становлением во многом определяется и формирование личности юриста. На этой основе воспитывается и непримиримое отношение обучающихся к законодательному насаждению бесправия, бесчеловечности, неправосудия, мракобесия, к актам административного произвола, вандализма, откровенного палачества, ярко запечатленным на исторических скрижалях минувших эпох, в том числе и не столь отдаленных.

Все эти негативные примеры из

прошлого обостряют чувство неприятия зла, жестокости и несправедливости, убеждают в необходимости решительного противостояния всем неправдам жизни, непримиримой борьбы за торжество правого дела. История вместе с тем воспитывает уважительное отношение к правовым и демократическим ценностям, жертвенно выстраданным многими поколениями людей, завоеванным в трудной борьбе, что само по себе обязывает всех и каждого, и особенно юриста, к святой заботе об их сохранении, субстанциональном упрочнении в общественном правосознании.

Таким образом, приходится констатировать, что научно-образовательный и воспитательный потенциалы историко-правовых наук нами используются далеко еще не в полной мере.

Конечно же, нельзя с сегодня на завтра, одним махом перестроить действующую ныне систему юридического образования, однако впредь следует не только решительно избегать сокращения учебных часов по историко-правовым дисциплинам, но и последовательно расширять объем их изучения за счет сторонних предметов преподавания. Хотя в последнее время стало отводиться больше часов на прохождение истории отечественного государства и права и истории государства и права зарубежных стран, но и эти дисциплины как не имели, так и не имеют годовых курсов, чем они наглядно обрекаются на изучение в «уплотненном» варианте - в плане общего ознакомления. Что же касается истории политических и правовых учений, то она продолжает оставаться на положении пасынка системы юридического образования. А ведь эта наука, являясь историей философии права, имеет высочайшую степень фундаментальности. На ее основе происходит приобщение студентов к познанию многовековой мудрости человечества, уяснению непреходяще значимых (в плане научного становления правоведа) истин. Урезанием этого курса крайне ослаблен философско-правовой аспект подготовки правоведа. Общая теория государства и права, заметная наука более догматическая, нежели философская.

Словом, обеспечение более основательной постановки изучения дисциплин историко-правового цикла, расширение фронта взаимодействия преподавателей фундаментальных и специальных юридических наук в образовательный процесс-наиболее рациональный путь повышения качества подготовки правоведа.

Затем, чтобы практические занятия по Истории правовых и политических учений не проходили однообразно в форме прочтения с учебника или информации с телефона, используются применение интерактивных методов обучения. К примеру, по теме политико-правовые взгляды Конфуция в группе 5.03. проведено в форме костюмированного спектакля. Студентами подготовлены слайды с видами природы Китая, с цен из жизни Конфуция и его последователей, звучала китайская музыка, четверокурсники составили вопросы, подготовили баннеры с высказываниями Конфуция. В такой же плоскости проведено занятие на тему: «А. Дониш о семье и воспитании детей». На занятиях по Истории государства и права Таджикистана проведено интерактивное занятие на тему: «Казийские суды в дореволюционном Таджикистане». Студент подго-

Галина АЗИЗКУЛОВА
доцент кафедры теории и истории государства и права

товил суры из Корана и хадисы о правосудии. Студенты провели судебный процесс с соблюдением принципов шариатской юстиции: непрерывности единообразия проведения уголовного и гражданского процесса, презумпции виновности.

С следующего года снимается преподавание курса Проблемы теории государства и права, который требует у преподавателя соответствующей подготовки, знания отраслей права, связи теории государства и права с проблемными, неустоявшимися позициями скажем научный спор о названии современного гражданского права («хукуки маданӣ» хукуки граждани) или же научный спор о конституционных санкциях, таких как: лишение гражданства РФ, лишение статуса беженца, отмена решения о предоставлении временного убежища, приостановление деятельности общественных объединений по решению суда, ликвидация общественных объединений по решению суда, ликвидация общественного объединения и запрет на его деятельность по решению суда, признание поведения физического лица должностного лица, органа или общественного объединения противоконституционным или не соответствующим закону, лишение государственных наград и званий, лишение или приостановление избирательного права гражданина-либо и активного и пассивного, либо только пассивного, признание выборов депутатов и выборов должностных лиц недействительными и т.д. а теперь, извините за иронию, теорию государства и права можно преподавать по учебнику М. Махмудзода и М. Рахимзода Основы государства и права для 9-го класса средней школы. Душанбе, 2018 г.

Много горьких уроков преподавала сила нам история, но, похоже, ничему нас так и не научила, хотя каждый ее шаг высвечивает вечную истину: все творимое в отрыве от исторических традиций рано или поздно обречается на неудачу. Только исторически выверенные ценности непреходяще значимы. Поэтому вопрос о научно-образовательном статусе историко-правовых дисциплин должен решаться в историческом плане, и прежде всего на основе обозрения того непростого пути, которым следовала, преодолевая тупиковые ситуации, дореволюционная юридическая традиция, прочно утверждая высокий статус истории права в системе подготовки правоведа.

ТЕРРОРИЗМ ЗУХУРОТИ НОМАТЛУБИ ҚОМЕА

Яке аз проблемаҳое, ки дар замони имрӯза доғи рӯз ба ҳисоб меравад ин терроризм ва экстремизм мебошад. Барои дарк кардани мохияти ин зуҳурот ба мо баррасӣ намудани таърихи пайдоиш, шаклгирӣ ва намудҳои он лозим меояд. Истилоҳи терроризм аз вожаи лотинии “terror” гирифта шуда, дар забони тоҷикӣ мазмунан маънои тарс, даҳшат, ҳаросро ифода мекунад. Оид ба замони пайдоиши терроризм дар байни муҳаққиқон гуногунакидагӣ ҷой дорад. Онҳое, ки ҳама гуна кушторӣ сиёсиро чун терроризм эътироф менамоянд, дар асоси ин маҳак онро ба замони антика марбут медонанд (У.Пакер). Гурӯҳи дигар, терроризмро зуҳуроти охири асри XX медонанд (И.Александр). Таърихшинос фаронсавӣ М.Ферро терроризмро бо фаъолияти махфии исмоилияҳо (маҳсусан ассасинҳо) дар асрҳои XI-XII алоқаманд медонад. Н.Неймарк бошад, пайдоиши ин зуҳуротро ба давраи пас аз ислоҳоти напалеонӣ вобаста медонад. Терроризм-яъне зӯрварӣ ё таҳдиди истифодаи

он нисбати шахсони воқеӣ, маҷбур кардан ё таҳдиди истифодаи он нисбати шахсони ҳуқуқӣ, ҳамчунин нобудсохтан (зарар расонидан) ё таҳдиди нобуд сохтани (зарар расонидан ба) амвол ё дигар объектҳои моддӣи шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ, ки боиси хавфи ҳалокати одамон, расонидани зарари басо ҷиддӣ ба амвол ё ба миён омадани оқибатҳои барои ҷамъият хавфнок, ки бо мақсади ҳалалдор

сохтани амнияти ҷамъиятӣ, тарсонидани аҳоли ё расонидани таъсир ҷиҳати аз ҷониби мақомоти ҳокимият қабул намудани қарори барои террористон мақбул ё қаноатбахш намудани манфиатҳои ғайриҳуқуқӣ амволӣ ва (ё) дигар манфиати онҳо, инчунин таҷовуз ба ҳаёти арбоби давлатӣ ё ҷамъиятӣ бо мақсади суст кардани сохти конститусионӣ ё амнияти давлат, ҳамчунин бо мақсади

катъ гардидани фаолияти давлатӣ ё дигар фаъолияти сиёсӣ ё содир намудани ҷунин кирдор бинобар интиқом барои ҷунин фаолият, инчунин сӯиқасд ба ҳаёт, расонидани зарари ҷисмонӣ ба ходими давлатӣ ё ҷамъиятӣ ё намояндаи ҳокимият, вобаста бо фаолияти давлатӣ ё ҷамъиятӣ онҳо, бо мақсади ноором сохтани вазъият ё расонидани таъсир ҷиҳати қабули қарор аз тарафи мақомоти давлатӣ ё монеъ шудан ба фаъолияти сиёсӣ ё ҷамъиятӣ, инчунин ҳамла ба намояндаи давлати ҳориҷӣ ё қорманди ташкилоти байналхалқӣ тахти химояи байналмилалӣ қарордошта ё аъзои оилаи бо ӯ истиқоматкунанда, инчунин ба биноҳои ҳизматӣ ё истиқоматӣ ё воситаи нақлиётӣ ашхосе, ки тахти химояи байналмилалӣ қарор дорад, агар ин ҳаракатҳо бо мақсади барангехтани ҷанг ё мураккаб сохтани муносибатҳои байналхалқӣ содир шуда бошанд, мебошад.

Ҳамин тариқ, барои мубориза бурдан ба ин зуҳуротҳои номатлуби зараровар терроризму ифротгароӣ бояд

ҳамаи кишрҳои қомеа ва маҳсусан мо қавнон маъсулият эҳсос намуда, дар якҷоягӣ ба он мубориза барем. Мо бояд ҳамеша он таъкидҳои падаронаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмонро, ки дар ҳама баромадҳои ӯ ба мо қавнон иброз медорад, харгиз фаромӯш накунам. Ҳаргиз аз хотири мо он фоҷиаҳои солҳои 90-ум, ки бар сари миллати тоҷик омад, ба ёди фаромӯшӣ набарем. Ба мо зарур аст, то нагузорем қадом ноҳалафе моро ба ҳар гуна зуҳуротҳои номатлуб бипайвандад. Сулҳе, ки Пешвои миллат ба мо овард, онро бояд нодиртарин ва қимматарин неъмат шуморем. Моро бори дигар зарур меояд, ки дар мубориза ба ҳар гуна зуҳуротҳои номатлуби қомеаи муосир тайёр бошем ва тавонем, ки ин падидаҳои хатароварро аз байн барем.

Қовидон НАЗАРЗОД
котиби муовини раиси суди
шаҳри Душанбе

ҚОИДАҲОИ УМУМИИ ҚАБУЛ, БАРАСМИЯТДАРОРИ ВА ДАСТКАШӢ АЗ МОЛУ МУЛКИ МЕРОСӢ

Бояд хотирнишон сохт, ки ҳуқуқ ба мерос баъди соҳибистиклол гаштани Ҷумҳурии Тоҷикистон бо гузариш аз иқтисоди планӣ ба иқтисоди бозоргонӣ заминаҳои ҳуқуқӣ доир ба қабули мерос дар меъёрҳои қонунгузори кишвар ҷоннок гардонидани шуд, зеро то замони истиқлол ҳуқуқи шаҳрвандон ба мерос маҳдудият ҷой дошт, як шахс наметавонист аз як манзил ё ин ки аз як автомашина зиёд молиқияте дошта бошад. Шукронаи истиқлолияти тозабунёд ва қабули Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки ҳуқуқи ҳар як шаҳрванд ва ҳар як ворисро барои доштан ва қабул намудани амволи меросӣ қафолат додааст. Бо назардошти гуфтаҳои боло кайд намудан ба маврид аст, ки моддаи 32 Конституцияи кишвар ҳуқуқи ҳар шахсро ба молиқият ва мерос қафолат додааст. Дар ин равиш, қонунгузори граждани қисми 3, боби 6-ум доир ба ҳуқуқи меросӣ бахшида шудааст, ки танзимгар ва фарогири муносибатҳои меросӣ мебошад. Қабул намудани молу мулки меросӣ баъди қушода шудани мерос оғоз меёбад ва вақти қушодашавии мерос ин лаҳзаи вафот ё ин ки фаотида эълон намудани меросгузор тариқи судӣ баъди эътибори қонунӣ пайдо намудани ҳалномаи суд оғоз мегардад. Мусаллам аст, ки баъди қушодашавии мерос марҳилаи қабул намудани он фаро мерасад. Қабул намудан, аҳди яқҷониба буда, ворис ҳуқуқ дорад меросро қабул намоад ё ин ки аз он даст бикашад ва қабул доштан бо изҳори

ироаи ворис сурат мегирад, ки тибқи қонунгузори ақсар кишварҳои оилаи романо-олмонӣ бо ду воситаҳои маъмул ворисон меросро қабул менамоянд.

1. Расмӣ, яъне ворис аз лаҳзаи қушодашавии мерос ба идораи нотариалии маҳаллӣ воқеъ гардидани молу мулки меросӣ, маҳаллӣ қушодашии мерос дар ҳусуси қабули мерос ариза пешниҳод менамояд, ки тарзи қулай ва осон қабулнамоӣ чунин тарз аст, зеро давоми шаш моҳ баъди қушода шудани мерос ворисон метавонанд бе мамолият бо созиши ҳамдигар миёни ворисон яқдилона амволи меросиро миёни худ тақсим намуда, баъди итмоми муҳлат бо ҳуҷҷати дахлдор соҳиб гарданд.

2. Воқеӣ, ҳамон вақт аз тарафи ворис мерос қабул гардида доништа мешавад, ки агар ӯ воқеан ба соҳибияти амволи меросӣ шурӯъ намуда бошад. Шурӯъ намудан бе асноди тасдиқкунанда ворис молу мулки меросиро истифода намуда, тамоми шароҳотҳои қонунаӣ, андозу қувваи барқро пардохт менамояд ва паҳлуи дигари исбот ба ҷуз ҳуҷҷатҳои пардохт, гувоҳии бебаҳси шохидон, тасдиқи ҳамсоҳа, маълумотномаи кумитаи маҳал, маълумоти қорхонаи қонунаӣ ва хоҷагидорию манзилӣ доир ба воқеан истифодабарии молу мулки меросиро исбот намоад.

Тибқи қонунгузори кишвар қабули мерос баъди қушодашавии он бояд дар давоми шаш моҳ аз ҷониби ворисон қабул карда шавад, агар хангоми қабул ин муҳлат рӯя нашавад, ворисонро меболад барои да-

роз намудани муҳлати қабули мерос бо ариза ба суд мурочиат намуда, муҳлати гузаштара барқарор намоад. Дароз (барқарор) намудани муҳлати қабули мерос хангоме амалӣ гардонидани муҳлати қабули мерос сабабҳои узрнок дошта бошад, ба ин мисоли равшану возеҳ аз қабили ворис дар бораи қушода шудани мерос наметавонист ва доништа наметавонист, гирифтори бемории вазнин, ки бо маълумоти дахлдори тиббӣ тасдиқи худро ёфтааст, дар ҳолати очизӣ қарор доштан ва амсоли инҳо. Лозим ба ёдоварист, ки хангоми қабули молу мулки меросӣ раванди барасмиятдарории он фаро мерасад, ки ворисон баъди қушода шудани мерос ариза ба мақомоти дахлдори соҳа доир ба қабули мерос дода ҳуҷҷатҳои зеринро пешниҳод месозанд: нусхаи шаҳодатномаи вафоти меросгузор, нусхаи шаҳодатномаи бастанӣ акди никоҳ (барои ҳамсарон), нусхаи шаҳодатномаи таваллуд ва шиноснома (барои фарзандон), ҳуҷҷатҳои тасдиқкунандаи молу мулки меросӣ мутаалиқ ба меросгузор, маълумотнома аз ҷои истиқомат ва ҳайати оила: сипас баъди пурра шудани муҳлати шашмоҳа ба ворисон шаҳодатномаи мерос тибқи қонун агар васият шуда бошад, шаҳодатнома тибқи васиятнома дода мешавад ва ворисро меболад шаҳодатномаи мазкур дар ҚДФ “Бақайдгирии молу мулки ғайриманқул” ба кайди давлатӣ гирифта, нисбати молу мулки меросӣ ҳуқуқи соҳибмулкиро ба даст меорад.

Масъалаи дигаре, ки дар мавзӯ кайд шудааст, ин масъалаи даст кашидан аз молу мулки меросӣ мебошад. Аслан ҳуди мерос чуноне ки дар боло кайд доштем, аҳди яқтарафа мебошад, ворис ҳуқуқ дорад аз қабули мерос даст кашад ё баръакси ҳол қабул дорад. Бояд хотирнишон намуд, ки дасткашӣ ба фоидаи дигар ворисон дар муҳлати шаш моҳ баъди қушодашавии мерос имконпазир аст, баъди гузаштани муҳлати кайдшуда ворис наметавонад дар аризаи дасткашиш ба фоидаи шахси дигари интихобнамудааш даст кашад, танҳо тибқи қоидаи умумии дасткашӣ аз молу мулки меросӣ, ки дар қуҷое он қарор дошта бошад, ё ин ки ба қадоме тааллуқ дорад, даст мекашад. Дар қонунгузори граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон ду намуди даст кашидан аз мерос баён гардидааст:

1. Даст кашидан аз мерос ба фоидаи шахси дигар

2. Даст кашидан аз мерос бидуни ба фоидаи шахси дигар Доир ба дасткашӣ аз мерос ба ҳамагон маълум аст, ки бо навиштани аризаи розигӣ ва тасдиқ ёфтани он аз ҷониби нотариати давлатӣ эътибор дошта, аризадиханда ба фоидаи шахси дигар ё бидуни онро дар мазмуну муҳтавои аризааш дарҷ намуда, бо ин амал аз ҳайати ворисӣ дур мегардад.

Ёдовар шудан ба маврид аст, ки молу мулки меросии шахшуда масъалаи дасткашӣ истисно аст, зеро баъд аз давлат ворис мавҷуд набуда, хангоми қабул на ҳуқуқ, балки уҳдадорӣ ба зима дорад, то ин ки меросро қабул намоад. Ба сифати ме-

Мухсин ҒАНИЕВ
асpirанти соли 3-юми
Институтуи фалсафа,
сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқ

росгузор танҳо шахсони воқеӣ баромад карда наметавонанд, аммо ба сифати ворис бошад ҳам шахсони воқеӣ, ҳуқуқӣ ва давлат баромад мекунад. Боз масъалаи дасткашӣ нисбати ноқилгон ва шахсоне, ки аз ҷониби суд бо арзи шахси манфиатдор қобилияти амалкунӣ онҳо маҳдуд карда шудааст, ё ин ки ғайри қобили амал эълон шудаанд, даст кашидан аз мерос аз ҷониби намояндагони қонунии онҳо дар мувофиқа бо мақомоти васоюта парасторӣ амалӣ гардонидани мешаванд. Ҳадафи навиштани мақолаи мазкур ба он равона шудааст, ки роҷеъ ба муносибатҳои меросӣ миёни омма аз қабили: ҷӣ гуна қабул намудани мерос, дар қадом муҳлат мурочиат намудан ба идораи соҳавӣ, номгуӣ ҳуҷҷатҳои лозима барои пешниҳод ва дастрас намудани шаҳодатномаи мерос ва сипас барасмиятдарории он мушкilot мавҷуд аст ва мақолаи мазкур каме ҳам бошад барои соқинон ва барои нафароне, ки дар муносибатҳои меросӣ қарор дорад, қўмак хоҳад расонид.

АМАЛИШАВИИ СИЁСАТИ ДАВЛАТИИ ҚАВОНОН

Дар шароити ҷаҳонишавӣ ва тағйирёбии босуръати ҷаҳони муосир таҳкими заминаҳои конституционии давлат ва ҷомеа, ҳифзи манфиатҳои миллӣ, соҳибхитӣ ва тақвияти пояҳои давлатӣ демократӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ иҷтимоӣ аз ҷумлаи ҳадафҳои асосии Пешвои миллат, Президенти кишвар, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон мебошад. Дар баробари ин, имрӯз дар Тоҷикистон бунёди давлати демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ ҷараён дорад, ки ин иштироки бевосита ва ғайрифаҳми шаҳрвандон, алаҳхусус қавонро металабад.

Дар мавриди таҳлили моҳият ва самтҳои муҳими сиёсати давлатии қавонон кайд кардан лозим аст, ки зарурати сиёсати мазкур нисбат ба қавонон дар баъзе ҷиҳатҳо гирифтани ва муайян намудани вазъи ҷамъиятии онҳо зохир мегардад. Яъне, қавонон қисми муҳими ҷамъияти муосир ҳисоб ёфта, мақому манзалати ивазнашаванда-ро нисбат ба дигар гурӯҳҳои иҷтимоӣ соҳиб мебошанд. Хар як қавон барои тақдир имрӯза ва ояндаи давлатӣ худ масъул аст. Масъулияти қавон дар асоси аз худ кардан ва тақмил додани системаи арзишу меъёрҳо ва истифодаи онҳо

дар рафтору ғайрифаҳми хеш, ки ба таракқиёти Тоҷикистон мусоидат мекунад, зохир мегардад.

Дар ҳоли ҳозир оғох намудани қавонон аз таҳаввулоти ҷомеа ва дастовардҳои илми муосир, истифодаи иттилооти илмиву санҷидашуда ва баррасии мероси илмиву фарҳангии гузашта ва имрӯза халқи тоҷик зарур аст. Бештар ба илм ҷалб намудани қавонони худшинос ҳудодоҳ, ки қишри асосӣ ва пешбарандаи ҷомеаи Тоҷикистонро ташкил медиҳанд ба мақсад мувофиқ мебошад. Хулоса, қавонро дар заминаи арзишҳои маънавӣ бояд

тарбия кард. Яке аз вазифаҳои асосии давлат, ҳуқуқат ва умуман ҷомеа аз он иборат аст, ки қавонро бо роҳи худшиносии миллӣ, ягонагӣ ва ҳамдигарфаҳмӣ ҳидоят намуда, аз иштибоҳоти наслҳои пешин сабақи таърихӣ бардоштанро омӯзонанд. Самти асосии сиёсати давлатии қавонон, ки баробари ташкилҳои Тоҷикистони соҳибистиклол арзи вучуд кардааст, дар қавонон тарбия намудани рӯҳияи ватандӯстӣ, эҳтироми ҳуқуқ ва озодии шахс, ниғаҳдорӣ ва ғайри ин ғардонидани фарҳанги миллӣ, муносибати некбинона нисбат ба таърих ва гузаштаи халқи тоҷик ва дигар халқияту миллатҳо мебошад.

Дар баробари гуфтаҳои боло, кайд намудани мумкин аст, ки сиёсати давлатии қавонон барои таъмин намудани самтҳои зерин ниғоронида шудааст: 1. Ташаққули малакаву маҳорати қавонон дар рушди ҳифзи фарҳанги миллӣ; 2. Тарбия намудани муносибати эҳтиёткорона ба мероси таърихӣ ва фарҳанги халқи тоҷик; 3. Парваридани тафаккур ва эҳсоси ватандӯстӣ; 4. Ташаққули фарҳанги ҷаҳонии муносибати байниинсонӣ барои ҳалли низои дохилии кишвар,

монъе шудан ба истифодаи зуроварӣ ва омода будан ба ҳифзи Ватан аз таҷовузи беруна; 5. Инкишофи ҳаматарафа ва замонавии насли қавон, тақмили қобилияти эҷодии қавонон, малакаи худташқули ва худамалқунии онҳо, химояи ҳуқуқҳо ва иштироки ғайрифаҳми онҳо дар соҳмаҳои ҷамъияти ва ғайра.

Таҷриба нишон медиҳад, ки ҳадаф аз сиёсати давлатии қавонон фароҳам овардани шароити мусоиди иқтисодӣ ва сиёсӣ, қаволати ҳуқуқӣ, ки имкони беҳтар кардани тарзи ҳаёти соҳили қавонон мебошад.

Бинобар ин, гуфтаҳои боло маврид аст, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон заминаҳои субъективӣ объективӣ ва тарзу роҳҳои ташаққули қавонбинии қавонон инкишоф ёфтааст. Яъне, дар Тоҷикистони муосир фарҳанг ва маориф ҳамчун воситаҳои ташаққули қавонбинии қавонон васеъ ба роҳ монда шудааст, ки аз ин метавонад хар кас маҳирона ва самаранок истифода бурда, ба натиҷаҳои назаррас ноил гардад. Аз тарафи дигар, ҳамаи ин ба таъмини ҳуқуқҳои асосии шахси ғайрифаҳми шудааст. Суҳан дар бораи ба ҳамаи одамон таъмин гардидани шароити

Мақдамкарим ШАРИПОВ
унвонҷӯи кафедраи
ҳуқуқи ҷиноятӣ ва муқо-
вимат ба коррупсия

зиндагӣ меравад, ки дар доираи он хар кас имкониятҳои озодро барои инкишофи табиати инсонии худ мавриди истифода қарор медиҳад. Имрӯз давлат ва ҳуқуқат тамоми шароитҳои заруриро фароҳам овардааст, ки хар кас қобилият ва истеъдоди худро озодона истифода ва инкишоф диҳад.

Ташаққули қавонбинии қавонони Тоҷикистон ва андешидани тадбирҳои муфид дар ин самт, ба манфиати рушди густариши давлат ва ҷамъияти муосири тоҷикон ҳоҳад буд.

ВАТАН САР МЕШАВАД АЗ ҒАҲВОРА...

Орзуҷон САЙДАЛИЕВ
донишҷӯи соли 4

Одамон меҳри худро нисбат ба Ватан хар хел ифода мекунанд. Масалан, оҳангар бо сохтани асбобҳои оҳаниаш, сарбоз бо химояи марзубум, шоир бо навиштани шеърҳои нависанда бо эҷоди асарҳои насриаш, кӯлолгар бо сохтани зарфҳои қулолиаш, олим бо таълифи корҳои илмиаш, омӯзгор бо дарси хубаш, сиёсатмадор бо гузаштани пояи давлатдорӣ миллӣ ва нигоҳ доштани назму субот дар давлат меҳру муҳаббатро изҳор мекорад.

Агар мо саҳифаҳои таърихи чандинҳазорсолаи худро таҳлил карда бароем, воқеан ҳам мебинем, ки барои гузаштагонимон Ватан аз қабали арзишҳои баландтар

Ватан, ин қалмае ҳаст, ки хар ғаҳе онро ба забон меорем пеши назар маконе меояд, ки он ҷо мо тавлид ёфта, тарбия гирифта, зиндагӣ мекунем. Аз ҳамин хотир аст, ки мо Ватанро ба қатори дигар муқаддасотамон чун Модар баробар доништа, нисбаташ меҳри беандоза дорем ва то ҷон дар бадан дорем онро обод кардаву ҳифзаш мекунем. Меҳри Ватан ба дили хар як шахс аз рӯзе, ки ҷашм ба олами ҳастӣ мекушояд, пайдо мешавад. Аз ҳамон рӯз сар карда оҳиста-оҳиста нисбати Ватан меҳр зиёд шудан мегирад.

рин ба ҳисоб рафта, барои химояш ҷоннисорӣ мекарданд. Дар шеърҳои Рудақиву достонҳои Фирдавсӣ, ғазалиёти Ҳофиз, «Ғулистон» ва «Бӯстон»-и Саъдӣ, эҷодиёти Бедил, Ҷомӣ, Қамолу Носири Хисрав, Аҳмади Дониш, Садриддин Айни, Мирзо Турсунзода ва садҳо ҳазор хирадмандони дигар, ки ҷун девори ҳақиқии риштаи суҳан ҳастанд, тараннуми Ватан ва химояи он, мавзӯҳои ватандӯстию ватандорӣ мавқеи аввалиндараҷа дорад. Бахусус достонҳои ватандӯстонаи Фирдавсиро тамоми қавон бо ифтихор ба забон меоранд. Дар қатори ин ҳама шахсиятҳо, дар тӯли таърих қадимонро сарлашкароне ба мисли Шерак, Темурмалику Восеъ ва дигарон буданд, ки замоне баҳри

химояи Ватан муборизаи беамон мебуданд. Ё сиёсатмадороне ба мисли Исмоили Сомонӣ буданд, ки пояи давлатдорӣ миллиро асос гузоштаву баҳри ободинаш кӯшиш менамуданд. Ва ё ин ки дар замони нави инкишофи давлатдорӣ мустақили Тоҷикистон ба мисли Эмомалӣ Раҳмон шахсиятҳои ҳастанд, ки дар муддати кӯтоҳ давлати фалаҷгаштаву аз нигоҳи сиёсӣ иқтисодӣ заифро ба яке аз давлатҳои пурқудрати минтақа ва пешоҳанг муқаддас гардониданд. Дар ҳақиқат, Асосгузори суҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон шахсияти беназир, фарзонафарзанди миллати тоҷик, намоёнтар

рин чехраи сиёсии айёми мураккаби таърихӣ ва ҳамзамон тақдирсоз мебошад, ки тамоми рӯйдодҳои, ки дар тӯли бисту ҳафт соли охир дар Тоҷикистон рух додаанд, пайванди ногуфтаҳои доранд. Пешвои миллат таъвонистанд дар ин муддат дар назди имрӯзиён ва фардоиён давлатро аз парокандагӣ, ватанро аз нестӣ, мардумро аз гурӯснагӣ раҳонда як давлати мардумсолор эҷод намуда, ба ин васила обрӯи халқи қуҳанбунёди тоҷикро дар арсаи байналмилаи баланд бардошт. Мусаллам аст, ки ҳасти хар як ватану миллат дар доштани ҷунин бузургонаш ифода меёбад.

Воқеан, суҳан аз Ватан гуфтаҳои барои хар як соҳибватан ин як ифтихори бузург аст. Зеро бо Ватан сарнавишти хар як инсон вобаста аст. Шаҳсан ман хар вақте ёд аз Ватан мекунам пеши назар қӯҳҳои баланди Бадахшон, ки назираш дар олам нест, Хатлони бостон, Суғди зарфишон, Қӯлубу Панҷакент, диёри Раштонзамин, Ҳисору Варзоб барин минтақаҳои дилфиреб меояд. Ватане, ки моро дар оғуши гарми худ навозиш додаву тарбия намуда истодааст. Ватане, ки хар ҳасу хору хоқаш барои зодагонаш муқаддас азиз аст.

Дар ҳақиқат Тоҷикистон

ватане ҳаст, ки саропо зарҳезу зарфишон буда, зебоиаш тамоми ҷаҳониёнро ба худ ҷазб намудааст. Маконе ҳаст, ки шоирони асил, ноғиғаҳои давр, бузургони хирад, сиёсатмадорони асил, олимони барҷаста ва садҳо ҳазор шахсиятҳои, ки барои ободиву оромӣ ва ҳифзи якпорчагии ин ватан ҷонфидоиву хидмати бузург кардаанд, ки то ҳанӯз оламиён барои ин шахсиятҳо ангуши хайрат мегазанд. Биноан бояд гуфт, ки хидмат ба Ватан нишонҳои меҳру муҳаббат доштан ба Ватан аст ва содик будан ба Ватан низ нишонҳои дигари дӯст доштан ба Ватан аст. Дар суҷуди хар як шахси ватандӯст вафодорӣ ба Ватан эҳсос мешавад. Мусаллам аст, ки мо имрӯз бояд бо ин шахсиятҳои ифтихор чун муқаддасоти арзандаи миллати тоҷик донем.

Ватан дар баробари дигар муқаддасоти ягонамон шомил аст, ки онро ба ҳеч ганҷе наметавон иваз намуд. Бояд гуфт, ки имрӯз барои мо бояд чун неъмат баҳо, ифтихор, шаъну шараф мебошад, ки барои оромӣ осудагиаш бояд ба тамоми қор қодир бошем ва як қизро ҳеч вақт фаромӯш насозем, ки меҳр доштан ба Ватан ин меҳр доштан ба Модар аст ва ин аст ҷасорати хар як ватандӯст....

КАФЕДРАИ ҲУҚУҚИ КОНСТИТУТСИОНӢ

КАФЕДРАИ
ҲУҚУҚИ
КОНСТИТУТСИОНӢ
СОЛИ 1962
ТАЪСИС
ЁФТААСТ

Маълум аст, ки чавҳари илми давлатшиносиро мухтавон илми ҳуқуқи конститусионӣ ташкил медиҳад. Дар замони муосир давлатдорӣ бе таҳлилу таҷрибаҳои қонуниятҳои ташаққули равандҳои сиёсӣ-ҳуқуқӣ, ба хусус бе илми ҳуқуқи конститусионӣ ҷой дошта наметавонад. Зеро фаъолияти давлатдорӣ ба асосҳои сохторие таъҷҷибан менамояд, ки онҳо моҳияти пурраҳокимияти халқӣ, қонунигарии шаҳрвандон, соҳибхотии давлат, шакли давлат, сохтор шакли идоракунӣ он, тарзи ташкилӣ, низом, салоҳият ва шаклҳои фаъолияти мақомоти давлатиро муайян менамоянд.

Ин маҳаки илмиро кафедраи ҳуқуқи конститусионӣ факултети ҳуқуқшиносӣ аз давраи ташкилӣ ба идрӯз бомуваффақият идома медиҳад.

Боиси таваққур аст, ки кафедра дорои таърихи бавҷудӣ, коллективи олимони маъруф ва фаъолияти ва анъанаҳои хос мебошад.

НАХУСТИН
МУДИРИ
КАФЕДРА
– ДОТСЕНТ
ГРИГОРИЙ
НАУМОВИЧ
МАНОВ

Кафедра маҳз тавассути маъруфӣ ва мавзӯҳои илмӣ аз қарбӣ кафедраи назария ва таърихи давлат ва ҳуқуқи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В.И. Ленин имрӯза Донишгоҳи миллии Тоҷикистон соли 1962 ба тариқи ҷудо намудан ташкил карда шудааст. ва нахустин мудир кафедра н.и.х., дотсент Григорий Наумович Манов буданд ва ба фаъолияти он солҳои 1962-1965 рохбарӣ намуданд.

Баъди ӯ аз соли 1965 рохбарӣ кафедра дотсентон Қосимов Садриддин Маҳмудович (с.1966-1970, 1980-1990, 1991-1994), Мавлонов Абдуманнон Мавлонович (солҳои 1970-1980), д.и.х., профессор Бобочонов Нейматҷон Бобочонович (июн-декабри с. 1991), дотсентон Имомов Ашӯрбой Имомович (1994-2005), Холликов Қароматулло Нарзуллоевич (октябри 2005, то декани факултет таъин шудан) Ойев Холмаҳмад (феврари 2006 то апрели 2011) бар уҳда доштаанд. Аз моҳи апрели соли 2011 то ин ҳол рохбарии кафедра бар дӯши д.и.х., профессор Диноршоҳ Азиз Мусо вогузор аст.

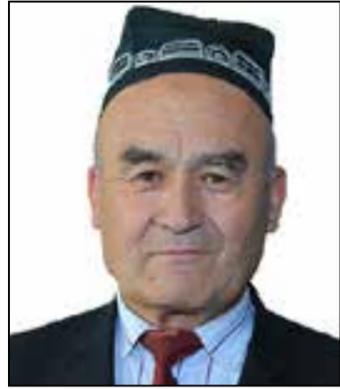
Инчунин дар пешбурд ва муваффақиятҳои кафедра нақши устодони зинда, ба монанди шодравон С.Р. Раҷабов, Исмоилов Аҳмад Аҳмадович, Адрусенко Холида Қосимовна

Диноршоҳ Азиз Мусо
– мудир кафедра, д.и.х., профессор

Имомов Ашӯрбой Имомович
– дотсенти кафедра

Ойев Холмаҳмад
– дотсенти кафедра

Гадоев Бурхониддин Саймуддинович
– дотсенти кафедра

ва дигарон хело назаррас мебошад.

Айни ҳол дар кафедра 19 устоди доимӣ, аз ҷумла 1 профессор, доктори илмҳо, 5 дотсент, номзоди илмҳо, 1 муаллими калони унвондор ва як ассистенти унвондор ки аз онҳо ду нафар зан, 2 нафар муаллими калон ва 8 ассистент, аз онҳо ду нафар зан ва як нафар корманди ёрирасони талимӣ – Нейматова Моҳсафар (лаборанти калон) қору фаъолият доранд, ки ҳамаи онҳо бо фаъолияти илмӣ-тадқиқотӣ машғуланд.

Мудир кафедра, д.и.х., профессор Диноршоҳ Азиз Мусо рохбарии кафедра сармаринок ба роҳ монда, идомабахш ва давомдиҳандаи анъанаҳои илмӣ ва таълимии кафедра мебошад.

Мавсуф дар самти қорҳои илмӣ-тадқиқотӣ устодони кафедра «Тамкили асосҳои ҳуқуқӣ-конститусионӣ ва Ҷумҳурии Тоҷикистон, вазъи ҳуқуқии инсон ва шаҳрванд, шаклҳои демократия, ташкил ва фаъолияти мақомоти давлатӣ» дар масоили «Мустаҳкам намудани асосҳои сохтори конститусионӣ, тамкили демократия, ҳуқуқ ва озодии инсон ва шаҳрванд, ташкил фаъолияти мақомоти давлатӣ» рохбарӣ менамояд, ки он фароғири 3 самт ва аз 15 фасл иборат буда, вобаста ба он устодони кафедра фаъолияти илмӣ-тадқиқотӣ худро ба анҷом мерасонанд.

Дар давраи рохбарии ӯ устодони кафедра 3 монография, 3 китобҳои дарсӣ, 7 васоити таълимӣ, 56 мақолаҳои илмӣ ба таърих расиданд ва дар зиёда аз 7 конференсияҳои илмӣ-амалӣ (байналхалқӣ, ҷумҳуриявӣ, муқолаҳои илмӣ, мизи мудаввар ва ғ.), дар навиштани тақризу хулосаҳо ба қорҳои илмӣ-тадқиқотӣ, қонуну дастурҳо ва дигар санадҳои ҳуқуқӣ шарқат варзиданд.

Барои боз ҳам тақмили додани фаъолияти қорҳои кафедра ва тақдириси донишҷӯён устодон пайваста сайё талош варзиданд, дар баробари ин, ба қорҳои илмӣ-тадқиқотӣ машғуланд. Аз ҷумлаи чунин устодон дотсенти кафедра Имомов А. мебошанд. Нақши ӯ дар рушду такомули илми ҳуқуқи конститусионӣ назаррас ба ҳисоб рафта, асарҳои бешумори илмиро дар самти мақрур ба таърих расиданд. Аз ҷумла, «Шахсият: ҳуқуқ ва вазифаҳои ӯ», 1985; «Ҳуқуқу озодӣ ва вазифаҳои асосии инсон ва шаҳрванд», 1997, «Интихобот ва парламент Ҷумҳурии Тоҷикистон», 2001, «Мақомоти

ҳокимияти давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», 2007, «Нақши Конституция дар бунёди давлатдорӣ миллии тоҷикон», 2011, «Ҳуқуқи конститусионӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон», Душанбе, 2012, Ҳуқуқи интихобот ва низомии интихобот дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2015. (нашри 2-юм 2017), «Ҳуқуқи парламентии Ҷумҳурии Тоҷикистон» 2016, «Тамкили ҳуқуқ ва қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон дар даврони истиқлолият» 2016 (дар ҳаммуаллифӣ); «Масоили ҳуқуқи давлатӣ дар бунёди Тоҷикистони муосир», 2018, (дар ҳаммуаллифӣ); Масоилҳои актуалии ҳуқуқи парламентии Тоҷикистон, 2019 ва садҳо мақолаҳои илмию методии дигар.

Саҳми дотсент Ойев Х. низ дар рушди илми давлатшиносӣ ва идоракунӣ давлатӣ назаррас аст. Ойев Х. муаллифи зиёда аз даҳҳо барномаҳо, васоити таълимӣ ва китобҳои дарсӣ, зиёда аз 90 мақолаҳои илмӣ-методӣ мебошад. Аз ҷумла, Хидмати давлатӣ: васоити таълимӣ 2005 (нашри 2-2006), Хидмати давлатӣ: китоби дарсӣ барои муассисаҳои таҳсилоти олии, 2011, Тафсири илмӣ-оммавии Конституция (Сарқонунӣ) Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2009 (дар ҳаммуаллифӣ), Ҳуқуқи муқофавии маъмурии Ҷумҳурии Тоҷикистон: Васоити таълимӣ, 2013, Ҳуқуқи муқофавии маъмурии Ҷумҳурии Тоҷикистон: китоби дарсӣ барои донишҷӯёни факултети ҳуқуқшиносӣ, 2013, Ҳуқуқи маъмурии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Китоби дарсӣ. Қисми 1, 2013; Механизми хифзи ҳуқуқи инсон ва шаҳрванд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон 2013 (дар ҳаммуаллифӣ), Фарҳанги истилоҳоти ҳуқуқи конститусионӣ ва маъмурий, 2013 (нашри 2 - 2014 дар ҳаммуаллифӣ), Ҳуқуқи маъмурии Ҷумҳурии Тоҷикистон: Васоити таълимӣ 2016, Тафсири Кодекси замини Ҷумҳурии Тоҷикистон 2016 (дар ҳаммуаллифӣ) ва ғайра.

АЙНИ ХОЛ
РОХБАРИ
КАФЕДРА
– ПРОФЕССОР
ДИНОРШОХ
АЗИЗ МУСО

Дар рушди илми давлатшиносӣ дотсенти кафедра Гадоев Бурхониддин Саймуддинович низ саҳмгузоранд. Мавсуф

аз соли 1998 то соли 2004 дар вазифаи ассистенти кафедра фаъолият намуда, соли 2002 рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Масоили ҳуқуқии ташкил ва гузаронидани раёипурсӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» бомуваффақият дифоъ намуда, санаи 5 март соли 2019 рисолаи доктории худро дар Шӯрои дифои факултети ҳуқуқшиносӣ ДМТ химоя намудааст.

Фаъолияти илмии олимони номбурда дар масоили раёипурсӣ ва дигар падидаҳои ҳуқуқи конститусионӣ, инчунин худидораи маҳаллӣ баҳшида шуда, натиҷаҳои фаъолияти илмии мавсуф дар рисолаи илмӣ бо номи «Правовые проблемы института референдума в Республики Таджикистан», Душанбе, 2003, 184 с. ва дастури таълимӣ дар мавзӯи «Референдум как институт конституционного права». Душанбе, 2004. 126 с. ва зиёда аз 50 мақолаҳои илмӣ ба таърих расиданд. Мавсуф дар соли 2003 барои маҷмуаи мақолаҳои илмии дар боби падидаи раёипурсӣ таълифнамудааш ба диплом ва ҷоииза Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон барои олимони ҷавон мушарраф гардидааст.

Дотсенти кафедра Якубова Сабоҳат Нарзуллоевна аз соли 2002 инҷониб фаъолияти илмиро ҳамчун ассистент оғоз намуда, дар фаъолияти илми кафедра иштирок менамояд. Мавсуф аз рӯи натиҷаҳои қорҳои илмӣ-тадқиқотӣ худ рисолаи номзадиро дар мавзӯи «Вазъи конститусионӣ-ҳуқуқии Маҷлиси Олии (парламент)-и Ҷумҳурии Тоҷикистон» дар Академияи Давлатии ҳуқуқии шаҳри Маскав 23 апрели соли 2008 дифоъ намуд. Муаллифи зиёда аз даҳҳо асарҳои илмӣ ва барномаи таълимӣ ва мақолаҳои илмӣ буда, аз 25 сентябри соли 2009 дар вазифаи дотсенти кафедра қору фаъолият менамояд.

Муаллими калони кафедра Чурабек Шарифович Кодиров аз рӯи мавзӯи тадқиқотӣ худ «Асосҳои конститусионӣ-ҳуқуқии мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ» дар рушди илми давлатшиносӣ иштирок мекунанд. Аз рӯи дастовардҳои хеш даҳҳо мақолаҳои илмиро ба таърих расиданд. Дар конференсияҳои байналхалқӣ, ҷумҳуриявӣ ва донишгоҳӣ баромадҳо кардаанд. Аз ҷумла, дар Қазоқистон дар мактаби ҳуқуқии ҳуқуқи инсон (ш.Алма-ато, июл-август соли

Раҳмон Далер Сафарбек
– ассистенти кафедра

Сулаймонов Манучеҳр Субхоналиевич
– номзоди илмҳои ҳуқуқ

Сайбов Зайниддин Маҳмадшарифович
– номзоди илмҳои ҳуқуқ

Имомов Ҳумоюн
– ассистенти кафедра

ВА ТАШАККУЛИ ИЛМИ ДАВЛАТШИНОСӢ

Чурабек Шарифович Кодиров
– муаллими калони кафедра

Якубова Сабохат Нарзуллоевна
– дотсенти кафедра

Марифхонов Расулҷон Нурматович
– номзоди илмҳои ҳуқуқ

Салоҳидинова Симо Мухаммадиевна
– номзоди илмҳои ҳуқуқ

Шайхмуҳаммад Ҳамзаевич Камолов
– муаллими калони кафедра

Ғаниев Чомӣ
– ассистенти кафедра

Саидов Собирҷон
– ассистенти кафедра

Саиданваров Курбоxo
– ассистенти кафедра

Неъматова Мохсафар
– лаборанти кафедра

2000); Ҷумҳурии Ўзбекистон доир ба услуби навин, сохтор ва усулҳои таълимдихии фанни «Ҳуқуқи маъмури дар мактабҳои тахсилоти олиии Иттиҳоди давлатҳои мустақил» (ш. Тошканд, ноябри соли 2000) ширкат варзида, натиҷаҳои дастовардҳои илмиаш дар таҳияи лоиҳаи нави Қонуни ҚТ «Дар бораи хизмати давлатӣ» истифода шудааст.

Ассистенти кафедра Шайхмуҳаммад Ҳамзаевич Камолов низ аз рӯи мавзӯи тадқиқоти худ «Қафолати конституционии таъмини ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд» дар фаъолияти илмии кафедра ширкат меварзанд. Натиҷаҳои тадқиқоти یشон дар чандин мақолаҳои илмӣ ба таъби расидаанд. Рисолаи тадқиқоти масуф низ дар арафаи дифоъ мебошад, умед аст, ки рӯзҳои наздик рисолаи илмиро дифоъ хоҳад кард.

Муаллими калон (докторант)-и кафедра Марифхонов Расулҷон Нурматович низ аз рӯи мавзӯи тадқиқоти худ «Асосҳои ҳуқуқи расмиёти маъмури: назария ва амалия» дар фаъолияти илмии кафедра ширкат меварзанд. Рисолаи номзоди худро соли 2012 дар мавзӯи «Масоили танзимсозии расмиёти маъмури дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» дар Донишгоҳи дӯстии халқҳои ш. Москва дифоъ намудааст.

Аз рӯи тадқиқоти мавзӯи илмӣ даххо дар мақолаҳои илмӣ барномаҳои таълимӣ ва васоти таълимӣ ба таъби расонидааст. Аз ҷумла, Ҳуқуқи маъмури Ҷумҳурии Тоҷикистон: Курси лексияи 2015 (дар ҳаммуаллифӣ), Административно-процессуальное право Республики Таджикистан: Учебник. 2017. (дар ҳаммуаллифӣ). Умед аст, ки ӯ рисолаи доктории худро дар рӯзҳои наздик дифоъ менамояд.

Дар рушди илми ҳуқуқи конституционӣ дотсенти кафедра Салоҳидинова Симо Мухаммадиевна сахм гирифтааст. Ӯ соли 2016 рисолаи номзоди худро дар Шӯрои дифои Донишгоҳи давлатии Москва бо номи Ломоносов бомувафакат дифоъ намудааст. Мавсуф муаллифи даххо қорҳои илмӣ-таълимӣ ва методӣ мебошад. Аз ҷумла, право на предпринимательскую деятельность в системе социально-экономических и культурных прав в Республике Таджикистан 2015. (дар ҳаммуаллифӣ), Constitutional law of Republic of Tajikistan 2015, Конституционное право Республики Таджикистан. Учебник для Вузов 2017 (дар ҳаммуаллифӣ), Конституционное право государств участников СНГ и стран Балтии 2017 (дар ҳаммуаллифӣ)

Сулаймонов Манучеҳр Субхоналиевич - муҳакқиқи

ҷавону умедбахш дар самти падидаи Перзидентӣ, худидораи маҳаллӣ татқиқоти илмӣ намуда, дар мавзӯи «Ваъзи ҳуқуқи-конституционии Президентии Ҷумҳурии Тоҷикистон» 15-уми майи соли 2018 бомувафакат рисолаи номзоди дифоъ намуд. Номбурда муаллифи зиёда аз 40 мақолаи илмӣ, ду монография, чор васоити таълимӣ ва дастури барномаҳои таълимӣ буда, мунтазам дар конфронсу мизҳои муавварии сатҳи ҷумҳуриявӣ байналхалқӣ иштирок ва суханронӣ намудааст.

Соибов Зайниддин Маҳмадшарифович дар ташаккули инкишофи илми ҳуқуқи маъмури дар кафедра сахмгузори намудааст. Ӯ хатмкардаи ин боргоҳи маърифат буда, дар мавзӯи «Идоракунии соҳаи гумрук дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» моҳи феввали соли 2018 бо сарбаландӣ рисолаи номзоди химоя намудааст. Соибов З.М. муаллифи зиёда 38 мақолаи илмӣ, 1 монография ва васоитҳои таълимӣ барномаҳои таълимӣ мебошад.

Ассистентон Имомов Х., Саиданваров К., Ғаниев Ч.Ш., Саидов С. дар кафедра дар қорҳои илмӣ-таълимӣ кафедра низ фаъолона иштирок мекунанд. Инчунин Неъматова Мохсафар Абдуллоевна аз соли 2011 инҷониб ба вазифаи лаборанти ка-

лони кафедра фаъолият намуда, аз соли 2016 инҷониб ҳамчун унвонҷӯи кафедра мебошад.

Кафедра дар самти фаъолияти илмӣ бо донишгоҳҳои дохилию хориҷии кишвар, аз ҷумла бо Донишгоҳи давлатии Маскав ба номи М.В. Ломоносов, Паҷӯшишгоҳи давлат ва ҳуқуқи Академияи илмҳои ҚТ, Донишқадаи тақмили ихтисоси хизматчиёни давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамқорӣ дорад. Холо кафедра тамоми нури худро барои эҷоди базаи таълимӣ-методиҳои ихтисосҳои кафедра: масоили таҳқиқи илмӣ Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, инкишофи низомии намояндагӣ дар партави амали сохтани принципҳои таъзияи ҳокимияти давлатӣ муттамарказ сохтааст.

Боиси тазаккур аст, ки кафедра дар самти фаъолияти илмӣ ҳамқорӣ худро бо мақомоти ҳокимияти давлатӣ-Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ҳуқумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Суди конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон, мақомоти иҷроияи шаҳри Душанбе ва дигар мақомоти марказию маҳаллии ҳокимияти давлатӣ аз рӯзи мачудияти худ идома медиҳад ва дар рушди илми давлатшиносӣ нақши асосиро бозидааст ва мебозад.

Таҳияи профессор Диноришох Азиз Мусо

РЎЗГОРЕ БАРОИ ИБРАТ

Виктор Аркаевич Ойгензихт яке аз бунёдгузори мактаби сивилистикаи Тоҷикистон, олими намоёни собик Иттиҳоди Шӯравӣ, мутахассиси варзидаи ҳуқуқи граждани ба шумор меравад.

Баъди хатми Институти умуиттифокии ғоибонаи ҳуқуқшиносии шаҳри Харкови ҚШС Украина ба муассисаи Тоҷикматлуботи Тоҷикистон ба кор омада, минбаъд ба хайси сардори шӯбаи ҳуқуқи он кор кардааст. Тамоми ҳаёти илмӣ ва фаъолияти асосие кории ӯ дар Тоҷикистон чараён гирифтааст. Соли 1967 барои фаъолияти доимӣ дар соҳаи илм ба кафедраи ҳуқуқи граждани мегузарад. Дар вазифаҳои муаллими калон, дотсент, профессор ва мудири кафедра кор кардааст. Аз соли 1976 то соли 1981 ба хайси мудири кафедраи ҳуқуқи граждани фаъолият намудааст. Баъди азнавташкилкунии кафедраи мазкур солҳои 1981 то соли 1991 ба сифати мудири кафедраи қонунгузори ҳоҷаги ва ҳуқуқи меҳнати фаъолият намудааст.

Мавсуф муаллифи 10 монография ва васоити таълимӣ, аз ҷумла «Правовое регулирование товароборота в СССР» (1966), «Проблемы риска в гражданском праве» (1972), «Презумпция в советском гражданском праве» (1976), «Имущественная ответственность в хозяйственных договорах» (1980), «Воля и волеизъявление» (1983), «Нетипичные договорные отношения в гражданском праве» (1984), «Мораль и право» (1987), «Юридическое лицо и трудовой коллектив: поведение и ответственность» (1988), «Социалистическое правовое государство» (1990), «Альтернатива в гражданском праве» (1990) мебошад. Ба қалами ӯ, инчунин зиёда аз 250 мақолаи илмӣ тааллуқ дорад. Мақолаҳои илмӣи проблемавии ӯ дар маҷаллаҳои «Давлат ва ҳуқуқи шӯравӣ», «Ҳуқуқшиносӣ», «Ҳоҷаги ва ҳуқуқ», «Коммунист», «Ахбори АУ ҚТ» ва дигар маҷмуаҳои донишгоҳҳои Беларус, Россия, Туркменистон, Қазоқистон, Қирғизистон, Литва, Латвия, Украина ва Ўзбекистон ба таъби расидаанд.

ОЙГЕНЗИХТ
Виктор
Аркаевич
доктори илми ҳуқуқ,
профессор, Ходими
хизматнишондодаи
илми Ҷумҳурии
Тоҷикистон
(1924-2001)

В.А. Ойгензихт донишманди нуктасанҷи илми ҳуқуқи граждани буда, проблемаҳои назарияи ҳуқуқ, ҳуқуқи граждани, ҳоҷаги, меҳнати, оилави ва дигар соҳаҳои ҳуқуқро бо нозуқиҳояш медонист. Вай ҳамеша ба навиштани асарҳои то дараҷае мураккаб, баҳснок ва проблемавии илми ҳуқуқ даст мезад. Асарҳо ва мақолаҳои илмӣи В.А. Ойгензихт аҳамияти бузурги илмиву амалӣ дошта, дар ташаккули самтҳои нави рушди илми ҳуқуқи граждани нақши бебаҳо доранд.

Ба қалами ӯ асосҳои назариявии инкишофи равияи нави илмӣи проблемаҳои таваккал, эҳтимолият, муносибатҳои ҳуқуқи ғайримуқаррарӣ (нетипичний), алтернатива дар ҳуқуқи граждани, ирода ва изҳори он ва ғайра тааллуқ доранд, ки эътирофи на танҳо олимони ватани, балки ҳамаи олимони илми ҳуқуқи граждани дигар кишварҳои собик Шӯравӣ ва пасошӯравӣ гардидааст.

Хулосаҳои назарияви ва пешниҳодҳои амалии Виктор Аркаевич дар бораи таваккал, алоқамандии он ба қувваи рафънопазир, тасодуф ва ноимконии ҳуқуқи ва воқеии иҷрои уҳдадорӣ, ҷавобгарии граждани, ирода ва изҳори он, эҳтимолият, шахсони ҳуқуқи, муносибатҳои ғайримуқаррарӣ (нетипични), алтернатива дар ҳуқуқи граждани, ахлоқ, ҳуқуқ дар ҳақиқат саҳми бебаҳоест дар инкишофи илми ҳуқуқи граждани. Равияи та-

ваккали субъективӣ ҳамчун асоси ҷавобгарии ҳуқуқи граждани барои вайрон кардани уҳдадорӣ, яке аз равияҳои асосии илми ҳуқуқи граждани буда, мавҷудияти чунин ҷавобгариро асоснок менамояд. Равияи мазкур, чи тавре ки профессор В.Г. Басин қайд менамояд, дар бахси ғайрирасмӣ бо номи консепсияи профессор Ойгензихт машҳур аст. Чи тавре ки меодон равияи мазкур дар шароити иқтисоди бозорӣ аҳамияти махсуси амалӣ пайдо намуд. Профессор В.А. Ойгензихт дар конференсияҳои илмӣ-амалӣ, шӯроҳои илмӣ, форумҳо ва бахсо оид ба проблемаҳои асосии ҳуқуқи граждани, аз ҷумла таваккал ва нақши он дар ҳуқуқи граждани, таносуби байни ҳуқуқи граждани ва ҳуқуқи ҳоҷаги, проблемаҳои моликият, нақш ва аҳамияти муносибатҳои молию пулӣ, таъмини интизомии шартномави, ҷавобгарии иштирокчиёни муносибатҳои шартномави ва ғ. дикқати олимони ҳуқуқшиносии замони Шӯравиро ба худ ҷалб намуда буданд. Чунин буд, ки хангоми бахсо ва низоҳои ҳуқуқи дар конференсияҳои барпомешудаи шаҳрҳои Москва, Ленинград, Киев, Харьков, Свердловск, Томск, Тошкент, Алмато, Уфа ва дигар шаҳрҳои собик Шӯравӣ профессор В.А. Ойгензихт аз нигоҳи гузориши масъала доимо дар дар маркази муҳоҷисаҳои содирмешуда истода ва ӯ ҳамчун

В. А. Ойгензихт бисёр вақт ба сифати муқарризи оид ба рисолаҳои номзадӣ ва докторӣ дар Шӯроҳои илмӣи берун аз кишварамон баромад менамуд. Аъзои Шӯрои диссертатсионии Институти философия ва ҳуқуқи АУ Ўзбекистон ва Институти ҳуқуқи Свердловски Федератсияи Россия буд.

лиев Ш.М., Раҳимзода М.З., Шонасриддинов Н. ва Нодиров Ф.М. рисолаҳои номзатидо докторӣ химоя намудаанд.

Виктор Аркаевич Ойгензихт дорои дарки дониши тааҷҷубовари масъаларо дошт. Таҳқиқотҳои ӯ бо асоснокии ниҳоят амиқ, пурмазмун, фарогирии масъалаҳои муҳрам, фундаменталӣ ва ҳам забони хуби адабиашон, инчунин масъалагузори оид ба ҳалли вазифаҳои амалӣ дар назар дошта фарқ менамоянд. Бисёр хулоса ва пешниҳодҳои амалии он дар ҳаёти имрӯза актуалӣ гардида, ба хулосаҳои назариявии вай муттасил хавола менамоянд.

Хизматҳои шоёни В.А. Ойгензихт дар инкишофи илми ҳуқуқ ва тайёр намудани кадрҳои илмиву омӯзгорӣ

бо медалҳои «Барои меҳнати шоён», «Собикадори меҳнат», нишонҳои сарисинагии «Аълоҷии маорифи халқи Тоҷикистон», «Аълоҷии маорифи халқи ИҶШС», «Ходими хизматнишондодаи илми ҚТ» ва Ифтихорномаҳои Президиуми Шӯрои Олии Тоҷикистон кадрдонӣ шудааст.

Виктор Аркаевич Ойгензихт, бешубҳа дар таърихи илми ҳуқуқи Тоҷикистон ҳамчун яке аз олимони барҷаста, хирадманд, таҳқиқотчи қобилиятнок, омӯзгори бонафосат ва дорои ақидаҳои нави илмӣ боқӣ мондааст.

РАҲИМЗОДА М.З.
Узви вобастаи АИ ҚТ, д.и.х.,
профессор, Арбоби илм
ва техникаи ҚТ

НАЗАРИ ҚОНУНИ ЧИНОЯТИ НИСБАТ БА НОБОЛИҒОН

Яке аз вазифаҳои асосии ҳар як давлат, аз ҷумла Ҷумҳурии Тоҷикистон ин мубориза бо ҷинояту ҷинояткорӣ ба ҳисоб меравад.

Маҳз барои ҳамин, дар ҳар як воҳури Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти кишвар, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо мақомоти хифзи ҳуқуқ дар масоили мубориза бо ҷинояткорӣ тавҷҳу махсус зоҳир менамоянд.

Яке аз самтҳои муборизаи зидди ҷинояткорӣ ин мубориза бар зидди ҷинояткории ноболиғон ба ҳисоб меравад. Дар ҳамин радиф, зарур аст, ки дараҷаи қорҳои тарбиявино нисбат ба ноболиғон баланд бардошта, он сабабу омилҳои манфии, ки боиси ба ҷиноят даст задани ноболиғон мегарданд, баргараф намоем.

Мақомоти қонунгузори чун як шоҳаи муқтаки хокимияти давлати нисбат ба ноболиғон диққати махсус зоҳир намудааст. Махсусан Қонуни ҷинояти дар фасли V, боби 14 ва моддаҳои 86-95 ҷавобгари ҷинояти ва ҷазодиҳии ноболиғонро муқарар намудааст.

Мувофиқи м. 86 ҚЧ ноболиғ шахсе эътироф мегардад, ки дар вақти содир намудани ҷиноят синни қордаҳсолагиро пур қардааст, вале ба синни ҳаҷдаҳсолагӣ нарасидааст. Албатта, чи тавре ки маълум аст, яке аз роҳҳои пешгирии ҷинояткорӣ дар қомеа ин таъин намудани ҷазо ба шумор меравад. Дар моддаи 46 ҚЧ низ чунин муқаррарот ба таври возеҳ пешбини гардидааст. Бинобар ин, нисбати ноболиғоне, ки даст ба содир намудани ҷиноят мезананд, ҷазои ҷинояти ва дигар қор-

раҳои хусусияти ҳуқуқи-ҷиноятидошта таъин мегардад.

Қонуни ҷинояти дар қ. 1 м. 87 намудҳои қозое, ки нисбат ба ноболиғон таъин қарда мешаванд бо тартиби зайл пешбини намудааст:

1. қарима;
2. маҳрум сохтан аз ҳуқуқи машғул шудан ба фаъолияти муайян;
3. қорҳои ҳатми;
4. қорҳои ислоҳи;
5. маҳрум сохтан аз озоди.

Дар низоми қазохое, ки нисбати ноболиғон таъин қарда мешавад, аз ҳама қазои сабуқтар қарима мебошад. Мувофиқи қ. 2 м. 87 қарима танҳо дар сурате таъин қарда мешавад, ки ноболиғ даромади муқтакилона дошта бошад, ки ба он қарима таъин намудан мумкин аст. Суд қазоро дар намуди қарима ба ноболиғоне, ки қобилияти амалқунӣ доранд, яъне мувофиқи м. 28 Кодекси қардании ҚТ дорои қобилияти пурраи амал (эмансипатсия) эълон шудаанд, таъин қарда метавонад. Дорои қобилияти пурраи амал (эмансипатсия) эълон қардани ноболиғ бо розигии ҳардуи волидайн, фарзандхондагон ё парасторон бо қарори мақомоти васоя-

ту парасторӣ ё дар сурати набудани чунин розигӣ бо қарори суд сурат мегирад. Қарима ба андозаи то сад нишодиҳанда барои ҳисобҳо таъин қарда мешавад.

Намуди дигари қазое, ки нисбат ба ноболиғон таъин қарда мешавад ин маҳрум сохтан аз ҳуқуқи машғул шудан бо фаъолияти муайян мебошад, ки ба муқлати аз як то ду сол таъин қарда мешавад. Қонунгузори ҷинояти ҳеҷ як пешниҳодот, ки ба хусусиятҳои таъини қазои маҳрум қардан аз ҳуқуқи машғул шудан ба фаъолияти муайян

билияти амали ноболиғони аз қордаҳ то ҳаҷдаҳсола) ва м. 28 (эмансипатсия)-и Кодекси қардании ҚТ ва меъёрҳои Кодекси меҳнати ҚТ, ки нисбат ба ноболиғон талаботи муайянро пешбини месозад, ба инобат гирифта шавад.

Қорҳои ҳатми нисбат ба ноболиғон мувофиқи тартиби муқаррарқардаи қ. 4 м. 87 аз 40 то 160 соат таъин қарда мешавад, ки он аз иҷрои қорҳои барои ноболиғон мувофиқ, берун аз вақти таҳсил ё қорҳои асосӣ иборат аст. Давомноқии иҷрои чунин намуди қазо

Аминҷон БОБОЕВ
донишқуи соли 2

дани ҳуқм ба ҳаҷдаҳсолагӣ нарасидаанд, бо тартиби муқаррарнамудаи қ. 7 м. 87 ҚЧ дар қалонияҳои тарбиявии дорои низоми умумӣ ё пурзӯр қорда мешаванд. Масъалаи муқлат ва адои қазои маҳрум сохтан аз озодиро нисбат ба ноболиғон қ. 6 ва қ. 7 м. 87-и ҚЧ ҚТ пурра муқарар қардааст. Мувофиқи қ. 6 м. 87 ҚЧ ҚТ ба ноболиғоне, ки бори аввал ҷинояти начандон вазнин ва дараҷаи миёнаро содир қардаанд, қазои маҳрум сохтан аз озоди таъин қарда намешавад ва агар санқсияи моддаи қисми махсус ғайр аз қазои маҳрум сохтан аз озоди дигар намуди қазоро пешбини нақарда бошад, он гох суд қазохои бо маҳрум сохтан аз озоди алоқаманд набудаи дар қисми умумии ҳамин Кодекс пешбиниамударо дар доираи ҳаҷм ва муқлатҳои пешбиниамудай қисми умумии ҳамин Кодекс таъин менамояд. Маҳрум сохтан аз озоди нисбати ноболиғоне, ки дар синни то шонздаҳсолагӣ ҷинояти вазнин ё махсусан вазнин содир намудаанд, ба муқлати то ҳафт сол ва барои дар синни аз шонздаҳ то ҳаҷдаҳсолагӣ ҷинояти вазнин ё махсусан вазнин содир намудаанд, ба муқлати то даҳ сол таъин қарда мешавад.

Аз таҳлилҳои муқаррароти меъёри ҚЧ, ки нисбати ноболиғон муайян гардидаанд, ба чунин ҳулоса омаданамон зарур аст, ки бо мақсади ҳимояи ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд, тартиботи қамъияти ва ахлоқ, молиқият, ҳимояи сохтори конституқсионӣ ва амнияти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз таҷовузи ҷинояти, қиҳати содирнамоии чунин қирдорҳои номатлуб аз қониби ноболиғон, қорраҳои зарури андешем. Махсусан падару модаронро зарур аст, ки қиҳати таълиму тарбияи фарзандон аҳамияти ҳосса ва беандоза зоҳир намоянд, то ба қадри эҳтироми ин ватану ин миллат расида тавонанд.

алоқаманд аст, пешбини намеқнада. Ҳангоми таъини ин намуди қазо бояд ҳолатҳое, ки дар м. 27 (қо-

нисбати ноболиғони синни то шонздаҳсола аз ду соат дар як рӯз ва нисбати ноболиғони синни шонздаҳ то ҳаҷдаҳсола аз се соат зиёд буда наметавонад.

Яке аз дигар намуди қазои таъин мешуда нисбати ноболиғон ин қорҳои ислоҳи мебошад, ки ба ноболиғон дар қои қорашон ба муқлати аз ду моҳ то як сол таъин қарда мешавад. Дар айни замон аз панҷ то шонздаҳ қисади музди меҳнати маҳқумшуда ба ҳисоби даромади давлат нигоҳ дошта мешавад.

Маҳрум сохтан аз озоди дар низоми қазохое, ки нисбати ноболиғон таъин қарда мешавад, қазои аз ҳама вазнин аст. Мувофиқи м.58 маҳрум сохтан аз озоди аз қудо қардани шахси маҳқумшуда аз қамъият бо роҳи дар қалонияҳои ислоҳии низомашон умумӣ, пурзӯр, саҳт, махсус ё дар маҳбас қор қардани ё иборат аст. Шаҳсони бо маҳрум сохтан аз озоди маҳқумшудае, ки дар лаҳзаи баровар-

ТААССУРОТ АЗ ҲАФТАИ ИЛМ

Илмат ба амал қу ёр гардад,
Қадри ту яке қазор гардад.

Инсоният ҳамаша ба омӯзиш ниёз дорад. Дари дониш бо қидду қад ва талошҳои пайваста ба рӯи мо боз мегардад ва арзиши илму ҳурмати соҳибилм ҳеҷ гох паст намегардад. Воқеан, инсоният бе илм зиндагӣ қарда наметавонад ва асоси мувафқиятҳои қомеа бо илм робитаи ногусастанӣ доранд.

Аз ин рӯ, тибқи моддаи 2 Қонуни ҚТ “Дар бораи рӯзҳои ид” ҳамасола якшанбеи сеюми моҳи апрел – Рӯзи илми тоҷик дар кишвар қашн гирифта мешавад.

Илму дониш моро ба

қуллаҳои баланди мурад мерасонад. Пеш аз ҳама, илм шахсро хирадманд, ҳақбин ва оқилу бофарҳанг гардониди имқонияти дӯстро аз душман фарқ қардан дар ботини шахс ба вучуд меорад.

Бузургони мо гуфтаанд: “Донишро фаро гирид ва агар товони қиғз қарданашро надоред, онро бинависед ва дар ҳонаҳоятон бигузored”. Шарти асосии илм ин омӯхтан ва қиғз қардан аст, яъне фаромӯши офати илм аст. Илм бояд дар амал татбиқ гардад ва барои пешрафти қомеа ҳизмат қунад, вагарна аҳамияти он аз байн меравад. Илм - сарвари мувафқиятҳои инсонист!

Шамсоро ИСОЕВА
донишқуи соли 1

СУРАТГУЗОРИШ АЗ ҶАРАӢНИ

Ҳамасола дар Донишохи миллии Тоҷикистон дар доираи «Ҳафтаи илм» Конференсияи ҷумҳуриявии илмию назариявии ҳайати устодону кормандон ва донишҷӯёни ДМТ баргузор мегардад. Конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявии ҳайати устодону кормандон ва донишҷӯёни ДМТ имсола ба як қатор ҷашн ва ҷорабиниҳои муҳими давлатӣ рост омад, аз он ҷумла «Солҳои рушди дехот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ» ва «400-солагии Миробид Сайиди Насафӣ». Ҷуноне ки Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон қайд намуданд, таҳким баҳшидани иқтисоди илмӣ кишвар, ҷорӣ кардани ихтироот дар истехсолот, устувор гардонидани пояҳои моддӣ ва техникаӣ муассисаҳои таълимӣ, баланд бардоштани сифати таълим дар ҳамаи зинаҳои таҳсилот, ҷалби боз ҳам васеи истеъдодҳои ҷавон ба омӯзиши технологияҳои муосир ва корҳои эҷодӣ ва техникаӣ вазиҳои муҳимтарини соҳаҳои илму маориф мебошад.

Конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-назариявии ҳайати устодону кормандони ДМТ баҳшида ба «Солҳои рушди дехот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ» ва «400-солагии Миробид Сайиди Насафӣ» кори хубро аз 20-ум то 27-уми апрели соли 2019 идома дод. Мувофиқи барнома дар факултети ҳуқуқшиносии ДМТ дар 11 бахш аз 172 маърузаи аз тарафи устодону кормандон пешниҳод шуда, 170 маъруза мутобиқи нақша

15 маърузаи иловагӣ шунда шуд.

Дар конференсияи имсола масъалаҳои мубрами ҳуқуқӣ, ба монанди: масоили таҳқиқоти илмӣ ва афзалиятҳои он аз нигоҳи ҳуқуқшиносони тоҷик, асосҳои ҳуқуқи химояи амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҷанбаҳои таърихӣ қабули Конституцияи ҚТ, баъзе масъалаҳои ҳуқуқи граждани дар Консепсияи сиёсати ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон барои соли 2018-2028, доир ба зарурияти қабули Кодекси соҳибқорӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон, баъзе аз масъалаҳои мубрами тақмили қонунгузорӣ дар соҳаи кишоварзӣ, иштироки прокурор дар муҳокимаи судии парвандаҳои ҷиноятӣ, таълимоти Саъдии Шерозӣ оид ба ҳуқуқи инсон, масъалаҳои мубрами ҳуқуқ ба ҳифзи саломатӣ, масъалаҳои назариявии танзими ҳуқуқи моликияти созмонҳои байналмилалӣ, гузаронидани ҷорабиниҳои оперативӣ-ҷустуҷӯӣ дар мавриди тафтиши ҷиноятӣ одамрабӣ, муқаррароти умумӣ оид ба санксиҳои ҷиноятҳои соҳаи фаъолияти соҳибқорӣ, фаъолгардонии дарки донишҷӯён дар раванди таълим ва омӯзиши забонҳои хоричӣ ва ғайраҳо баррасӣ карда шудаанд.

Аз маърузаҳои устодони факултет бармеояд, ки мақсади гузаронидани конференсияи илмӣ-назариявӣ баррасӣ намудани ҷиҳатҳои мубрам ва ҳалли муаммоҳои ҳалталаби соҳаҳои ҳуқуқ ба ҳисоб меравад. Ҳамзамон, аз маърузаҳои устодони факултет бармеояд, ки мундараҷаи конференсия ба нақшаи корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ ва барномаи конференсия мувофиқат дошт.

ҲАФТАИ ИЛМ ДАР ФАКУЛТЕТ

Хурсандибаш аст, ки зиёда аз 130 устодону кормандони факултети ҳуқуқшиносӣ фишурдаҳои маърузаҳои худро омода намуда, барои чоп намудан дар Маводи Конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-назариявӣ хайати устодону кормандон бахшида ба «Солҳои рушди дехот, сайёҳӣ ва хунарҳои мардумӣ» ва «400-солагии Миробид Сайиди Насафӣ» пешниҳод намуданд, ки айни ҳол омодаи чоп аст.

Қисми дигари фаъолияти илмӣ дар ҳафтаи илм ин баргузор гардидани Конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-назариявӣ хайати донишҷӯёни ДМТ бахшида ба «Солҳои рушди дехот, сайёҳӣ ва хунарҳои мардумӣ» ва «400-солагии Миробид Сайиди Насафӣ» мебошад. Мувофиқи барнома дар 11 бахш 308 маърузаҳои донишҷӯён пешбинӣ шуда буд, ки аз ин 305 маърузаи донишҷӯён шунда шуд. Имсол бо сабабҳои узрнок ғайриузрнок тибқи барнома 3 нафар донишҷӯён дар конференсия иштирок надованд. Берун аз нақшаи барнома 80 нафар дар конференсия маъруза карданд.

Аз маърузаҳои донишҷӯён бармеояд, ки мақсади конференсияи илмӣ-назариявӣ ин кушодан ва баррасӣ намудани ҷиҳатҳои мубрам ва масъалаву муаммоҳои ҳалталаби соҳаҳои ҳуқуқ мебошад. Дар конференсия донишҷӯён бо забонҳои тоҷикӣ, русӣ, англисӣ баромад намуданд. Дар чараёни конференсия аз воситаҳои технологияи иртиботӣ ва воситаҳои аёни ба таври васеъ истифода карда шуд. Дар сатҳи баланд баргузор гардидани Конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-

назариявӣ хайати донишҷӯёни факултети ҳуқуқшиносӣ ДМТ ин самарҳои фаъолияти бо низоми мунтазами маҳфилҳои илмӣ назди кафедраҳои факултети ҳуқуқшиносӣ ба ҳисоб меравад, ки дар як моҳ ҳар як маҳфил аз 2 то 4 ҷаласаҳои худро баргузор менамояд.

Яке аз навгонҳои ҳафтаи илм дар соли равон ин ташкил гардидани бахши магистратураи ҳуқуқшиносӣ мебошад. Мувофиқи барнома 60 нафар магистрон маърузаҳои худро пешниҳод намуданд. Дар давоми рӯзҳои 22-24-уми апрели соли 2019 мутобиқи барнома ба магистрон имконият дода шуд, ки дар китобхонаи илмӣ факултет маърузаҳои худро баромад намоянд.

Бояд қайд намуд, ки конференсияи имсола дар сатҳи хеле хуб гузаронида шуд. Пешкаши мавзӯҳои тарикӣ слайд бо воситаи тахтаҳои электронӣ яке аз пешрафтаҳои дар қори конференсияи имсола ба ҳисоб меравад.

Аз таклифи пешниҳодҳои дар боло зикргардида маълум мегардад, ки олимони факултет пайваста дар пайи омӯзиш ва таҳқиқот қарор доранд ва ин боиси пешрафти илми ҳуқуқшиносӣ ва ҳам тақмили қонунгузорӣ мегардад. Рафти иҷроиши барномаи конференсияи имсола таҳти назорати бевоситаи декани факултет, номзоди илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсент Раҳмон Д.С. ва муовини декани факултети ҳуқуқшиносӣ оид ба илм ва робитаҳои байналмилалӣ н.и.х., дотсент Абдуллоев П.С. қарор дошт.

Таҳия
Парвиз АБДУЛЛОЕВ

Зоҳир ҚОДИРИЙ
мутахассиси шӯъбаи
таъминоти ҳуқуқии
Агентии Тоҷикстандарт

ЯКЧОЯ БАР ЗИДДИ КОРРУПСИЯ МУБОРИЗА МЕБАРЕМ!

Имрӯзо коррупсия ҳамчун зухуроти номатлуб дар ҳамаи соҳаҳои ҳаёти ҷамъияти реша давондааст.

Аз ин чост, ки муковимат ба коррупсия яке аз вазифаҳои муҳими ҳукумати кишвар доништа шуда, дар ин самт, қабул гардидани қонунҳо, барномаҳои давлатӣ, нақша-ҷорабиниҳо ва таъсиси макоми ваколатдори мубориза ба коррупсия қадами устувор ба ҳисоб меравад.

Муковимат ба коррупсия ин фаъолияти умумӣ, яъне мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти маҳаллии ҳокими-

яти давлатӣ, мақомоти ҳудудорақунӣ шаҳрак ва дехот, ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ, ташкилотҳои новобаста аз шакли моликият дар доираи ваколатҳо ва вазифаҳои худ, инчунин шахсони воқеӣ дар самти пешгирии ва мубориза ба коррупсия мебошад.

Вазоратҳо, кумитаҳои давлатӣ ва дигар мақомоти давлатӣ субъектҳои муковимат ба коррупсия ба ҳисоб рафта, дар доираи салоҳияти худ ҳифзи ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд, манфиатҳои ҷомеа, фаъолияти муътадили мақомот, покзинати ва беғаразӣ дар хизмати давлатиро ба роҳ мегузоранд. Талаботҳои махсуси муқаррарнамудаи Қонуни ҚТ «Дар бораи мубориза ба коррупсия» нисбати довталаботҳои вазифаҳои давлатӣ ва шахсони ба иҷрои вазифаҳои давлатӣ ваколатдор, аз қабили ҷораҳои назорати молиявӣ, мамониатҳои хангоми таъин ё интихоб

намудан ба мансаби давлатӣ ва мансаби ба он баробаркардашуда, маҳдудиятҳои вобаста ба иҷрои мансаби давлатӣ ва мансаби ба он баробаркардашударо риоя менамоянд. Барномаҳои давлатии муковимат ба коррупсияро дар амал татбиқ намуда, назорати иҷроиши онро ба роҳ мегузоранд.

Агентии стандартизатсия, метрология, сертификатсия ва нозироти савдои назди Ҳукумати ҚТ чун субъектҳои муковимат ба коррупсия фаъолияти худро дар ин самт ба роҳ монда, ба мақомоти назорати давлатии молиявӣ ва мубориза ба коррупсия ҳамкориҳои пайваста дорад. Агентӣ дар фаъолияти худ Қонуни ҚТ «Дар бораи мубориза ба коррупсия», Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи «Стратегияи муковимат ба коррупсия дар Ҷумҳурии

Тоҷикистон барои солҳои 2013-2020» ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқии муковимат ба коррупсияро ба роҳбарӣ гирифтааст.

Дар мақомот нақшаи ҷорабиниҳои ҷиҳати дар амал татбиқ намудани «Стратегияи муковимат ба коррупсия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2013-2020» қабул гардидааст, ки иҷроиши он аз ҷониби шӯъбаи таъминоти ҳуқуқии Раёсати қорҳо ва ҳуқуқ назорат бурда мешавад. Бо иштироки намоёндогони Агентии назорати давлатии молиявӣ ва мубориза ба коррупсия ва қорҳои мақомоти софдилони ва беғаразона, пешгирии омилҳои бавҷудоварандаи коррупсия ва муковимат ба он баргузор карда мешавад.

Ҳамчунин, нақшаи холиши идоравӣ қабул карда шудааст, ки дар асоси он дар

муҳлатҳои муқарраршуда омӯзиши қонунҳо ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, аз қабили Қонуни ҚТ «Дар бораи мубориза ба коррупсия» ва Қонуни ҚТ «Дар бораи хизмати давлатӣ» ба роҳ монда шудааст.

Дар ин хошия, раванди ба талаботи Қонуни ҚТ «Дар бораи хизмати давлатӣ» ва Қонуни ҚТ «Дар бораи мубориза ба коррупсия» мувофиқ гардонидани санадҳои меъёрии ҳуқуқии дохилидоравӣ, аз ҷумла низомномаҳо ва дастурамалҳои мансабӣ идома дорад.

Дар ҳамкорӣ бо Агентии назорати давлатии молиявӣ ва мубориза ба коррупсия қоркарди методологияи таҳлили фаъолият (ҳавфҳои коррупсия) роҳандозӣ гардидааст.

Дар мақомот барои ишғоли мансабҳои холии маъмурии хизмати давлатӣ ва баҳри таъмини баробарҳуқуқии шаҳрвандони ҚТ, интихоб ва ҷобачогузориҳои мутахассисони баландхисос ва салоҳиятнок озмунҳо гузаронида мешавад.

Агентии стандартизатсия, метрология, сертификатсия ва нозироти савдои назди Ҳукумати ҚТ дар доираи салоҳияти худ муковимат ба коррупсияро ба роҳ монда, ҳамкоро бо Агентии назорати давлатии молиявӣ ва мубориза ба коррупсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон вусъат мебахшад.

МАЗМУН ВА МОҲИЯТИ ПРИНЦИПҲОИ МУРОФИАВИИ ҶИНОЯТӢ

Мафҳуми «принсип» аз калимаи лотинӣ (principium) бармеояд, ки маъноаш ақидаи асосӣ, ғоя, қоида, усул, бунёд, таҳкурсии ё замина мебошад. Принципиҳои муурофиявии ҷиноятӣ гуфта, асосҳои роҳбарикунандаи муурофияии ҷиноятиро менамоянд, ки онҳо хусусиятҳои хос, табиати ҳуқуқӣ ва моҳияти муурофияии ҷиноятиро ифода намуда, таъиноти муурофияии ҷиноятиро дар доираи ташаккули анъанаҳои маънавий-фарҳангии миллӣ таҷассум менамоянд. Принципиҳои муурофияии ҷиноятӣ аз маҷмӯи қоидаҳои умумихатмие иборат мебошанд, ки дар меъёрҳои ҳуқуқӣ пешбинӣ шуда, таҳкурсии соҳаи мазкурро ташкил медиҳанд. Инчунин ба ҳам пайвастагии мазмуни меъёрҳои ҳуқуқии муурофияии ҷиноятӣ ва иҷроиши вазифаҳои онро, ки дар моддаи 2 ҚМҶ ҚТ нишон дода шудааст, таъмин менамоянд. Ҳамин тавр, принципиҳои муурофияии ҷиноятӣ — ин қоидаҳои умумихатмӣ ва асосҳои роҳбарикунанда мебошанд, ки аз ҳуқуқи озодиҳои инсон сарчашма гирифтаанд ва моҳияти таъиноти муурофияии ҷиноятиро муайян карда, дар меъёрҳои ҳуқуқӣ инъикос ёфтаанд. Ҳадафи асосии принципиҳои муурофияии ҷиноятӣ таъмини ба амалбарории адолати судӣ

оид ба парвандаҳои ҷиноятӣ мебошад.

Принсипҳои моҳияти ҳуқуқӣ доранд ва дар ҷараёни муурофияии ҷиноятӣ дар шаклҳои гуногун ифода мешаванд: а) онҳо моҳият ва хусусиятҳои хоси муурофияии ҷиноятиро ифода менамоянд; б) онҳо низомии меъёрҳои ҳуқуқии хусусияти умумидоштаро ташкил дода, таҳкурсии асосии қонунгузориҳои муурофияии ҷиноятӣ ба ҳисоб мераванд; в) вайрон кардани принципо боиси ҷавобгарии ҳуқуқӣ ва беқор шудани қарорҳои муурофиявӣ шуда метавонанд; г) принципиҳои муурофияии ҷиноятӣ иҷроиши вазифаҳои муурофияии ҷиноятӣ ва ба амалбарории адолати судиро оид ба парвандаҳои ҷиноятӣ таъмин менамоянд; д) принципо моҳиятан аз неъматҳои олий, муқаддас эътироф шудани ҳуқуқи озодиҳои инсон бармеоянд; е) принципо қонуниятҳои ҳаёти ҷамъиятӣ ва давлатиро объективона инъикос менамоянд ва ба шароити сиёсӣ, иқтисодӣ-иҷтимоии ҳаёти ҷомеа мувофиқат мекунанд.

Ҳамин тарик, дар қонунгузориҳои муурофияии ҷиноятӣ ҚТ принципиҳои зерин мустаҳкам шудаанд: 1) принципи қонуният; 2) принципи ҳимояи ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд; 3) принципи

эҳтимолияти бегуноҳии шахс; 4) принципи эҳтироми шаъну шарафи шахс; 5) принципи баробарии шаҳрвандон дар назди қонун ва суд; 7) принципи забони муурофияии ҷиноятӣ; 8) принципи ҳамаҷониба, пурра ва ҳолисона муқаррар кардани ҳолатҳои содир шудани ҷиноят; 9) принципи адолати судӣ; 10) принципи мустақилияти судҳо ва танҳо ба қонун тобеъ будани онҳо; 11) принципи мувоҳида ва баробарии тарафҳо дар муурофияии судӣ; 12) принципи ҳуқуқ ба ҳимоя; 13) принципи ошқоро будани муурофияии судӣ; 14) принципи расмӣ-давлатӣ будани муурофияии ҷиноятӣ; 15) принципи дахлнопазирии озода, манзил, маҳрамияти муқотиба, суҳбатҳои телефонӣ, муросилот, муҳобирот, сирри шахсӣ ва оилавӣ; 16) принципи имконияти шикоятҳои озода аз болои қарор ва амалҳои мақомотҳои давлатӣ.

Дар адабиёти ҳуқуқӣ оид ба низомии принципиҳои муурофияии ҷиноятӣ олимони ақидаҳои мухталиф доранд. Ҷулмов И.Ш. принципоҳои адолати судиро оиди парвандаҳои ҷиноятӣ аз рӯи мазмун ва моҳияташон ба принципоҳои «қонуният» ва «мувоҳида» ҷудо намудааст. Ба ақидаи вай дигар принципоҳои «қоидаҳои умумӣ» номидан дуруст аст, ки риоя ва иҷроиши прин-

сипҳои қонуният ва мувоҳида будани муурофияии ҷиноятиро таъмин менамоянд. Муаллифи дигар ақидае дорад, ки мувофиқи он пешниҳод мешавад, баъзе аз қоидаҳои муурофияии ҷиноятӣ, минбаъд бояд ба сифати принципи мустақили муурофияии ҷиноятӣ эътироф карда шаванд. Масалан, Агутина Н.В., ки манбаи ягонаи маънавий-фарҳангии миллӣ доштани принципоҳои муурофияии ҷиноятиро эътироф намудааст, дар ҳамин раванд «баҳоидиҳои озодаи далелҳо»-ро принципи асосии фаъолияти мақомоти пешбурди парвандаи ҷиноятӣ доништа, онро заминаи принципи дигар-«аз рӯи вичдон» амал кардан номидаст. Муаллифи номбурда пешниҳод кардааст, ки ин қоида ба эътироф шудани принципи нави муурофияии ҷиноятӣ-принсипи мустақилияти мақомоти пешбурди парвандаи ҷиноятӣ низ мусоидат менамояд. Албатта, баҳоидиҳои озода ба далелҳо, аз рӯи вичдон амал кардан, мустақилияти мақомоти пешбурди парвандаи ҷиноятӣ дар ҷараёни муурофияии ҷиноятӣ аҳамияти хосса доранд, лекин онҳо пурра ба талаботҳои принципи мустақили муурофияии ҷиноятӣ ҷавобгӯ нестанд. Принцип эътироф шудани баъзе аз қоидаҳои номбурда минбаъд ҳам дастгирӣ намеёбанд, чунки онҳо

мазмунҳои ҷузъи талаботҳои принципи қонуниятро ифода мекунанд ва баҳампайвастагии дигар қоидаҳои таъмин карда наметавонанд.

Принсипҳои муурофияии ҷиноятӣ мазмуни мустақил ва аҳамияти хоси муурофиявӣ доранд, онҳо бо ҳамдигар алоқамандии зич дошта танҳо дар ягонагии моҳияти муурофияии ҷиноятиро ифода ва инъикос карда метавонанд. Принципиҳои муурофияии ҷиноятӣ қаророти таъмини амалии гаштани ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд дар ҷараёни пешбурди парвандаҳои ҷиноятӣ мебошанд.

Принсипҳои адолати судӣ оид ба парвандаҳои ҷиноятӣ на танҳо дар ягонагии амал мекунанд, балки ба ҳам пайвастагии меъёрҳои моддӣ ва муурофиявӣ ва ягонагии меъёрҳои ҳуқуқиро низ таъмин менамояд, ки барои мақсаднок, ба маврид, асоснок, аз рӯи адолат татбиқ гаштани меъёрҳои ҳуқуқӣ замина ва таҳкурсии муҳайё месозад.

95 СОЛ МУБОРАК!

Душанбе шаҳри дилҳо, маркази илму фарҳанг, пойтахти Тоҷикистон мебошад. Зиндагӣ ва ҳаёт ба сар бурдан дар он мояи ифтихор аст. Ин шаҳри гулгулшукуфон ба худ мақому мартабаи хосро дошта, машхури дунёст. Сарчашмаи ин шаҳри дилоро ба сифати пойтахти кишвар оғози худро аз соли 1924 мегирад. Гуфтан мумкин аст, ки он аз замони таъсис ёфтани Тоҷикистони азиз то ба имрӯз ба ҳайси маркази фарҳагӣ ва пойтахти мамлакат ба ҳисоб меравад.

Сарвиноз ЁҚУБОВА
донишҷӯи соли 1

ДУШАНБЕ – ШАҲРИ СУЛҲ

аз 2 январи соли 2018 (дар таҳрири нав) ва дигар санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ. Қонуни ҶТ «Дар бораи рӯзҳои ид» шанбеи сеюми моҳи апрелро ҳамчун рӯзи пойтахт муқаррар намудааст.

Бояд қайд намуд, ки дар моддаи 4 Конститутсияи ҶТ муқаррар гардидааст, ки «Пойтахти Тоҷикистон шаҳри Душанбе аст». Чунин меъёр дар моддаи 1 Қонуни ҶТ «Дар бораи мақоми пойтахти ҶТ» низ мавҷуд аст. Дар баробари ин, моддаи мазкур муқаррароти зеринро пешбинӣ менамояд шаҳри Душанбе ҳамчун пойтахти Ҷумҳурии Тоҷикистон: маркази маъмурию сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, илмӣ таълимӣ ва таърихӣ фарҳангии мамлакат мебошад; воҳиди маъмурию ҳудудиест, ки мақоми махсуси давлатӣ дошта, дар он қароргоҳи расмӣ

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Дафтари Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, мақомоти олии ҳокимияти давлатии ҶТ,

намояндагҳои дипломатии давлатҳои хориҷӣ ва намояндагҳои созмонҳои байналмилалӣ дар ҶТ ҷойгир шудаанд; -маҳалли нигоҳдо-

рии нусхаи аслии матни Конститутсияи ҶТ ва ҷойи тайёр кардани шакли аслии рамзҳои давлатии ҶТ мебошад.

Дар баробари мустақкам гардидани мавқеи ҳуқуқии пойтахт, рӯз то рӯз симои он низ ба тағйиротҳои кулӣ дучор омада истодааст. Агар мо ба Душанбеи пешин ва имрӯза назар афканем, амиқан дарк менамоем, ки воқеан, тағйиротҳои бузург дар самти зебогардонии ин шаҳри сулҳ ба миён омадааст. Ин ҳам бошад, аз сиёсати созандаи имрӯзаи давлату ҳукумати мамлакат, хосатан аз фаъолияти самараноки роҳбарияти шаҳри Душанбе шаҳодат медиҳад.

Бинобар ин, ҳамаи моро зарур аст, ки ба қадри зебогии пойтахт ва моликияти давлатӣ расида, дар ин шаҳри дилоро чароғи сидку сафоро фурузон нигоҳ дорем.

